

2018-2020

LUKUTAITOA LAAJEMMIN

PORIN KAUPUNGINKIRJASTON MEDIAKASVATUSSUUNNITELMA

PORI

SISÄLTÖ

JOHDANTO	3
Kirjasto mediakasvattajana	5
MEDIAKASVATUKSEN PAINOPISTEET:	
Lapset ja nuoret kirjastopolulle	7
Esi- ja alkuopetuksen kirjastopolku	9
3.-6.-luokkien kirjastopolku	10
Yläkoulun kirjastopolku	11
Media-aiheiset tapahtumat lapsille ja nuorille	12
MEDIAKASVATUKSEN PAINOPISTEET:	
Medialukutaitoa ja digiosaamista aikuisille	13
Aikuisten mediatyöpajat ja kohderyhmät	14
Yhteistyöverkostot	16
Viestintä ja laitteet mediakasvatuksessa	17
Kehittäminen ja arviointi	18
LÄHTEET	20
LIITTEET:	
Pieni mediakasvatussanasto	22
Esimerkkejä mediakasvatusaineiston tuottajista	24
Kirjastopolun toiminnan arviointilomake	26
Aikuisten mediaopastuksen arviointilomake	27

Porin kaupunginkirjasto 30.3.2018. Taitto ja toimitus: Aija Ameen, oikoluku: Erkkä Ojanen. Kuvat: Porin kirjasto ja Pixabay. Mediakasvatussuunnitelman ohjausryhmä: Maiju Harju, Minna Juhola, Nina Järviluoma, Pirjo Kallela, Liisa Lahtinen, Satu Mattila-Laine, Erkkä Ojanen, Taina Teerialho ja Anita Viinamäki. Kiitos kaikille matkan varrella suunnitelmaa kommentoineille!

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä-Epäkaupallinen 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä.

MIKSI MEDIAKASVATUSTA?

Kirjasto ei elä omassa kuplassaan, vaan osana yhteiskunnan kehitystä. Vuosikymmenten varrella kirjastojen tehtävät ovat monipuolistuneet vastaamaan muuttuneeseen maailmaan.

Tuntuu itsestään selvältä, että kirjastoista saa kirjojen lisäksi lainata musiikkia, elokuvia, pelejä ja digitaalista aineistoa. Kaikkien näiden kohdalla on kuitenkin aikoinaan pitänyt tehdä tietoinen päätös aineiston laajentamisesta. Vaikka kirjaston tarjoamat aineistot ovat yhä toiminnan ydin, ovat yhteisöllisyys, tapahtumatuotanto ja ryhmien kanssa tehtävä kirjastopedagoginen työ kasvattaneet merkitystään 2000-luvulla jatkuvasti.

Kirjastojen toimintakentän muutokset on huomioitu myös lainsäädännössä. Kirjastolaki korostaa kirjastojen yhteiskunnallista merkitystä. Tavoitteena on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin, monipuoliseen lukutaitoon, elinikäiseen oppimiseen, osaamisen kehittämiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen.

MEDIAKASVATUS ON YHTEISTYÖTÄ

Mediataidot ovat nykymaailmassa keskeisiä kansalaisvalmiuksia, joiden puuttuminen voi johtaa syrjäytymiseen. Osallisuuden tukemisessa kirjastotoiminnan tavoitteena on edistää myös digitaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalveluiden ja niiden sisältöjen kehittämistä.

Mediakasvatus ei ole ainoastaan virallisissa koulutusinstituutioissa tapahtuvaa opettamista, vaan oppimista erilaisissa arjen ympäristöissä, kuten kirjastoissa. Suomalainen mediakasvatus perustuu eri tahojen yhteistyöhön. Kirjastot ovat yksi tärkeä osa tätä ketjua, joka rakentaa turvallista mediaympäristöä ja edistää medialukutaitoja.

Tämän suunnitelman tarkoituksena on lisätä kirjaston henkilökunnan mediakasvatusosaamista, tehdä näkyvämmäksi jo tehtävää kirjastopedagogista ohjaustyötä sekä

“

Kirjaston tehtävänä on monipuolisen lukutaidon, tietojen, kansalaistaitojen ja elinikäisen oppimisen edistäminen.

KIRJASTOLAKI

helpottaa mediakasvatukseen liittyvää yhteistyötä niin kirjaston sisällä kuin ulkoisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Suunnitelma tarjoaa myös ideoita toiminnan kehittämiseen nyt ja jatkossa.

MEDIAKASVATUS PORIN KIRJASTOSSA

Mediakasvatusseuran (2015) mukaan mediakasvatus on *”Tietoista, tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, kasvatusta, opetusta, ohjausta ja sisällöntuottamista, jolla edistetään ja vahvistetaan yhteiskunnan jäsenten, niin lasten kuin aikuistenkin, valmiuksia ja taitoja mediakulttuurissa elämiseen.”*

Media kytkeytyy arkiseen elämään monin tavoin. Media-kulttuurissa toimimisessa tarvittavia taitoja ovat esimerkiksi kyky tunnistaa erilaisia viestejä, kriittinen ajattelukyky, taito osata erottaa luotettava ja valheellinen tieto, tiedon etsimis- ja tulkintataidot, teknologian käyttötaidot (laitteet ja sovellukset), yhteistyötaidot sekä kyky ilmaista itseään median kautta.

Mediakasvatus voi liittyä mediavälineisiin ja/tai -sisältöihin. Kirjaston mediakasvatus kytkeytyy usein sisältöihin, mutta samalla voi opetella mediavälineiden käyttöä. Mediaan liittyvä oppiminen on elinikäistä, siksi mediakasvatus kohdistuu kaikkiin ikäryhmiin päiväkotii-ikäisistä vanhuksiin. Tiivistetysti mediakasvatus on oppimista mediasta ja median avulla.

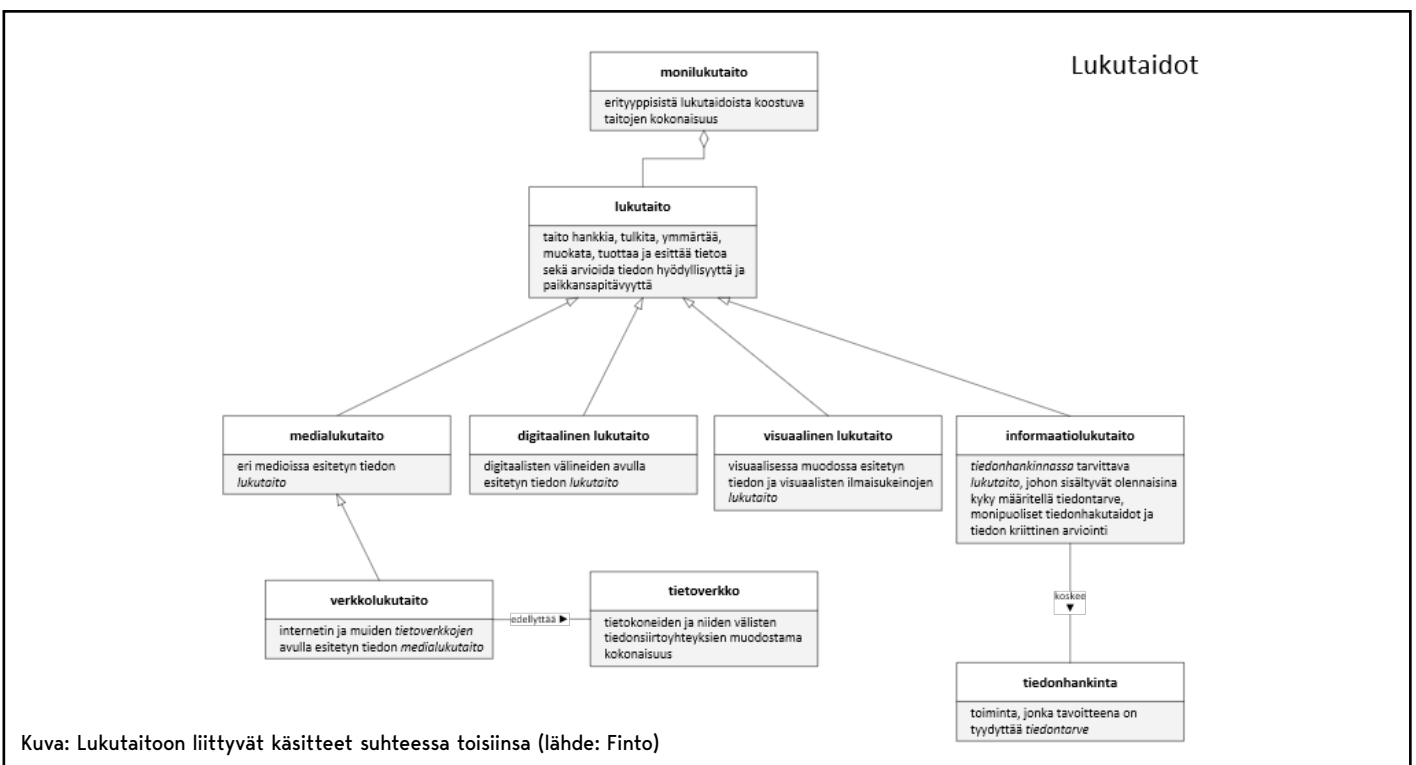
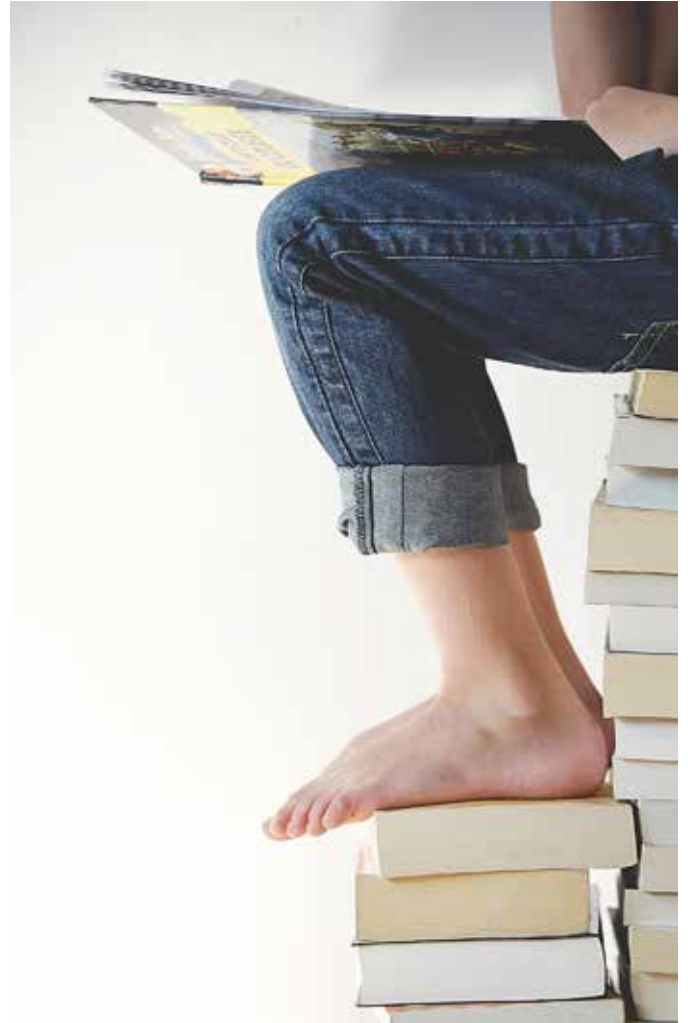
LUKUTAIDOSTA MONILUKUTAITTOON

Tämän suunnitelman pohjana on laaja käsitys lukutaidosta ja mediakasvatuksesta. Medioilla ei näin ollen tarkoiteta vain digitaalisia medioita, vaan myös perinteisiä painettuja medioita, kuten aikakauslehdet, sanomalehdet ja kirjat.

Sekä perinteisen lukutaidon että monilukutaidon tukemiseen liittyvät toiminnot ovat osa kirjaston mediakasvatusta. Koska kirjakin on media, tässä mielessä kaikki kirjastopedagogiikka on mediakasvatusta. Kirjallisuudellakin on oma "käyttöliittymänsä", joka pitää ottaa haltuun. Pelkkä tekninen lukutaito ei riitä – tarvitaan laajempaa lukutaitoa.

Monilukutaito on kattokäsite, jolla tarkoitetaan erilisten lukutaitojen kokonaisuutta. Käsitteeseen sisältyvät perinteisen lukutaidon lisäksi esimerkiksi kuvanlukutaito, informaatiolukutaito ja medialukutaito.

Monilukutaitoon liittyy laaja tekstikäsitys, jonka mukaan tekstit voivat olla muun muassa kirjoitettuja, puhuttuja, audiovisuaalisia tai digitaalisia. Monilukutaito ei ole pelkkää tekstien tulkintaa, vaan siihen sisältyy myös tekstien tuottamisen ja arvottamisen taitoja. (Lähde: Perusopetuksen valtakunnallinen OPS 2016)

KIRJASTO MEDIAKASVATTAJANA

Kirjastoammattilaisten ydinosaaminen on kirjaston ja sen aineistojen tuntemuksessa. Myös rooli mediakasvattajana muotoutuu sitä kautta. Kirjastoammattilainen ei silti ole pelkästään kirjallisuuden tuntija.

Kirjaston kokoelma kattaa perinteisten kirjojen lisäksi monenlaisia mediatekstejä: digitaalisia ja painettuja aikakauslehtiä sekä sanomalehtiä, elokuvia, äänikirjoja, musiikkia, kuunnelmia, e-kirjoja. Kirjasto on luonnostaan monimediaalinen ympäristö.

Monien mielikuvissa kirjaston osaaminen yhdistyy edelleen ensisijaisesti kirjoihin ja kirjallisuuteen. Mediakasvatustyössä onkin hyvä pitää mielessä muidenkin aineistotyyppien esillä pitäminen ja ylipäätään monipuolisuus: vinkata voi kirjojen lisäksi elokuvia, lehtiä, musiikkia, pelejä, äänikirjoja tai vapaasti saatavilla olevia verkkosisältöjä, kuten vaikkapa eri aihepiirien blogeja.

Digitaalisen kulttuurin aikakautena ongelmana ei useinkaan ole tiedon puute, vaan vaikeus löytää olennainen tieto valtavasta tietomassasta. Osa kirjastoammattilaisen mediakasvattajuutta liittyykin sisältöjen arvioimiseen, valitsemiseen ja suositteluun. Myös tiedon hallintaan liittyvät asiat, kuten tiedon etsiminen ja organisoiminen ja näiden taitojen opettaminen ovat kirjaston ydinosaamista.

“

Käytä työsi perustana sitä,
mitä itse pidät tärkeänä
mediassa ja
mediakasvatuksessa.

MEDIAKASVATUSSEURA

Kirjastoammattilaisen mediakasvattajuus korostuu myös laitteisiin ja verkkopalveluihin liittyvän neuvonnan tarpeessa. Syksyllä 2017 Yleisten kirjastojen neuvosto teetti digineuvontakyselyn kaikille Suomen yleisille kirjastoille. Kyselyn vastausten perusteella kirjastojen asiakkaat kaipaavat eniten apua tietokoneen käytössä sekä muiden kuin kirjaston tarjoamien sähköisten palveluiden käytössä. Apua kaivattiin myös sähköpostin käyttöön ja verkkotiedonhakuun.

Mediakasvatusseura antaa mediakasvattajille ohjeen: "Käytä työsi perustana sitä, mitä itse pidät tärkeänä mediassa ja mediakasvatuksessa." (Mediakasvatusseura ry: Mediakasvattajan muistilista 2015)

Jokainen mediakasvatuksen parissa työtä tekevä voi siis hyödyntää työssä omaa taustaansa, kiinnostuksenkohteitaan ja osaamistaan. Tärkeää on myös osaamisen jakaminen. Jokaisen ei tarvitse osata kaikkea, mutta jokainen on hyvä jossakin.

Kannustamme hyödyntämään omassa työssä mahdollista muun alan työkokemusta tai koulutusta sekä harrastustoiminnan kautta hankittuja taitoja.

Sisältöjä voi soveltaa. Samaakin aihepiiriä voi käsitellä monella tavalla: esimerkiksi taidekasvatuksen ja oman luovan tekemisen kautta, mediakasvatusta tuottavien tahojen valmiita materiaaleja hyödyntämällä, tehtäviä tehden, keskustellen tai digitaalista oppimispeliä pelaten.

KIRJASTON TEHTÄVÄT MEDIAKASVATUKSESSA VOIVAT OLLA MONENLAISIA

Kirjaston tehtävät mediakasvatuksessa voivat olla esimerkiksi:

- lukutaidon ja monilukutaidon edistäminen
- mediakriittisyyden ja mediataitojen edistäminen
- kirjaston ja sen sisältöjen käyttämisen ohjaaminen
- mediavälineiden tarjoaminen omatoimiseen käyttöön
- tiedon jäsentäminen ja sisällön tuntemuksen tarjoaminen asiakkaille
- ohjaus itseopiskeluun monipuolista sisältöä tarjoamalla, tuottamalla ja opastamalla
- laitteiden ja sovellusten käytön opastus asiakaspalvelussa ja tilaisuuksissa (esim. senioreille suunnattu digiopastus)
- asiakkaiden omien sisältöjen tuottamiseen liittyvien taitojen tukeminen
- tiedonhaun opetus ja siihen liittyen tiedonlähteet, lähdekritiikki, tietoturva ja tekijänoikeudet
- pelikasvatus ja -toiminta
- elokuva- ja lukupiirit
- media-aiheisten tapahtumien ja luentojen järjestäminen

LAPSET JA NUORET KIRJASTOPOLULLE

Lasten ja nuorten osalta keskeisin painopiste vuosina 2018-2020 on perusopetus ja esiopetus. Valinta liittyy kirjaston tarjonnan sopeuttamiseen valtakunnallisen opetussuunnitelmauudistuksen myötä muuttuneisiin pedagogisiin painotuksiin.

Lapset ja nuoret ovat yksi Porin kaupungin strategisista painopisteistä, mikä kirjastonkin tulee huomioida. Koulut ja varhaiskasvatus ovat nykyisissä opetussuunnitelmissa entistä tiiviimpi jatkumo ja esikoulu on kiinteä osa koulupolkua. Siksi esikoululaiset huomioidaan omien työpajojen muodossa.

Tämän suunnitelman yhteydessä luotu Kirjastopolku on kirjaston ohjaussuunnitelma perusopetuksen ja koulujen ryhmille. Sen tavoitteena on moninaisten lukutaitojen tukeminen sekä kirjastonkäytön ja TVT-taitojen kehittäminen. Kirjastopolku alkaa esiopetuksesta ja päättyy peruskoulun viimeiseen luokkaan.

Kirjaston ja koulun yhteistyötä on määritelty myös Porin kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelmassa eli Kulttuuripolussa, joka on valmistunut vuonna 2013. Kulttuuripolussa kouluille on määritelty kirjastokäynnit 1., 4. ja 9. luokalla. Kirjastopolussa otetaan edellä mainittujen lisäksi huomioon muutkin ikäryhmät. Kirjaston tarjoaman ohjatun sisällön

OPS 2016 laaja-alaiset osaamisalueet

- ajattelu ja oppimaan oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen (TVT)
- työelämätaidot ja yrittäjyys
- osallistuminen ja vaikuttaminen

lisäksi Kirjastopolku sisältää verkkomateriaaleja opettajalle. Tässä suunnitelmassa on otettu huomioon Porin kaupungin perusopetuksen uudistunut opetussuunnitelma sekä nykyinen esiopetuksen opetussuunnitelma. Yhteistä uudistuneille suunnitelmille on oppimisen näkeminen luokka-asteet ja perinteiset oppiainerajat ylittävänä toimintana. Uudistuneissa opetussuunnitelmissa korostuu myös lasten ja nuorten näkeminen aktiivisina osallistujina ja oppijoina. Yleisenä tavoitteena on laaja-alainen osaaminen.

Opetussuunnitelmien painotuksissa on yhtymäkohtia kirjaston laissa määriteltyihin tavoitteisiin ja tehtäviin, sillä molemmat korostavat monipuolista lukutaitoa, kansalaisena kasvamista, kulttuurista osaamista sekä kansalaistaitoja.

Lasten mediakasvatuksessa painotus on pedagogisissa sisällöissä. Mediasisältöjä voi käsitellä monilla tavoilla ilman laitteitakin. Sisällöt pyritään suunnittelemaan niin, että toteutus on mahdollista sekä suurissa että pienemmissä kirjastoissa eikä ole sidoksissa vain yhteen laitemalliin tai sovellukseen. Sisältöjä voi myös soveltaa, esimerkiksi kuvan sijaan voi työpajassa käyttää ääntä.

TAVOITTEENA TASAVERTAISUUS

Kirjastopolun yleisenä tavoitteena on tasavertaisuuden ja tavoitavuuden kehittäminen niin, että kaikilla Porin kaupunginkirjaston toiminta-alueen (Pori ja Nakkila) lapsilla ja nuorilla olisi mahdollisuus samoihin palveluihin. Tavoite on johdettu Porin kaupungin strategiasta, jossa yhtenä määränä on mainittu hyvinvointierojen kaventaminen.

Tavoitteena on, että jokainen koululainen pääsisi esikoulusta peruskoulun loppuun jatkuvan koulupolkunsa aikana osallistumaan kirjaston ohjaamaan sisältöön ja tutustumaan kirjastoon. Yhteistyössä koulujen ja esiopetuksen kanssa kirjasto voi edistää lukutaitoa ja lukemisen terveysvaikutuksia. Monipuolinen lukutaito ehkäisee myös syrjäytymistä.

OSAAMISTAVOITTEET

Kirjastopolun minimiosaamistavoitteena on, että jokainen kirjastokäynteihin osallistunut lapsi tuntee koulupolkuunsa päätteeksi vähintään sekä oman lähikirjastonsa että pääkirjaston, Satakirjastot-sivuston ja osaa hyödyntää kirjaston palveluita (lainata, varata, palauttaa, osata hakea tietoa kirjastossa ja verkossa sekä tietää mistä kirjastossa voi kysyä neuvoa).

Lisäksi kirjasto pyrkii tutustuttamaan lapset ja nuoret erilaisiin teksti- ja aineistotyyppisiin, kannustamaan omatoimiseen lukemiseen, edistämään monilukutaitoa ja mediakriittisyyttä sekä tukemaan kirjaston, esiopetuksen ja koulun yhteisiä oppimistavoitteita.

MITÄ UUTTA ON TULOSSA?

Kirjasto toteuttaa ohjatut käynnit esikoululaisille, 1.-, 3.- ja 4.-luokkalaisille sekä 7.-9.-luokkalaisille. Väli vuosina luokat voivat hyödyntää kirjaston koostamaa lukuuntoon tai mediakasvatukseen liittyvää materiaalia, joka kootaan Kirjastopolku-osioon kirjaston verkkosivuille.

Kirjasto sitoutuu toteuttamaan ensisijaisesti Kirjastopolussa mainittuja sisältöjä, mutta myös rätälöinti on edelleen resurssien puitteissa mahdollista. Muutkin kuin suunnitelmassa mainitut luokat voivat varata kirjavinkkausta, vaikka suunnitelmassa mainitut luokka-asteet ovatkin ensisijaiset.

Koululaiset ja opettajat ovat tervetulleita vierailemaan kirjastossa myös ohjattujen vierailujen ulkopuolella. Lisäksi kirjastoauto kiertää monien koulujen pysäkeillä.

KÄYTÄNTÖJÄ PARANNETAAN

Tavoittavuuden parantamiseksi kirjasto parantaa tiedottamista ja viestintää koulujen ja päiväkotien suuntaan. Keinoina tähän on kouluille lähetettävä kutsu lukuvuoden alussa sekä Kirjastopolku-verkkosivuston luominen opettajien tiedotuskanavaksi ja verkkomateriaalien lähteeksi. Kirjastovierailun lisäksi ryhmille voidaan tuottaa verkkomateriaalia, jota voi hyödyntää opetuksessa.

Alueellisen kattavuuden vuoksi on tehty aluejako, jossa jokaiselle koululle ja päiväkodille on määritelty yhteistyökirjasto. Yhteistyökirjasto on vastuussa kirjastovierailun järjestämisestä. Pienet toimipisteet voivat saada apua isommista yksiköistä pyytämällä kirjavinkkarin tai työpajan ohjaajan paikalle vierailun ajaksi. Toiminnan kehittämiseksi aletaan kerätä toimintaan osallistuneilta ryhmiltä palautetta sähköisen palautelomakkeen avulla. Myös ilmoittautumiskäytäntöjä voidaan jatkossa kehittää.

Koska kirjaston tutuksi tuleminen on yksi oppimistavoitteista, lapsiryhmien toivotaan tulevan ensisijaisesti kirjastolle. Tämä on tärkeää siksi, että kaikissa kodeissa ei lueta tai käydä kirjastossa. Tarvittaessa esimerkiksi hankalien liikenneyhteyksien vuoksi voi kirjasto tulla koululle.

ERILAISET OPPIJAT

Opettajia kannustetaan kertomaan ennen vierailua toiveista ja oppilaiden erityistarpeista. Suunnitelmassa mainittuja sisältöjä voidaan soveltaa tarpeiden mukaan (esimerkiksi virikkeiden määrä, työpajan laajuus ja kesto, käytettävät materiaalityypit ja sisällöt). Opettajille tiedotetaan vaihtoehtoisista lukemisen tavoista, kuten Celian aineistoista.

AIKATAULU

Peruskoulujen ja päiväkotien osalta suunnitelma astuu voimaan asteittain syksystä 2018 alkaen. Koska esikoululaiset ovat uusi kohderyhmä, toimintaa pilotoidaan ensin muuttaman päiväkodin kanssa syksyn 2018 aikana.

Vuosina 2018-2019 aletaan kehittää toisen asteen opiskelijoiden mediakasvatusta jatkumona kirjastopolulle. Tarkemmat aikataulut ja sisällöt päivitetään kirjaston verkkosivuille opettajille suunnattuun Kirjastopolku-osioon.

ESI- JA ALKUOPETUKSEN KIRJASTOPOLKU

Esiopetuksen ja pienten koululaisten työpajoissa tutustutaan kirjastoon, tarinoihin ja eri mediamuotoihin leikin ja oman tekemisen kautta.

TARINOITA JA MEDIAA ESKARILAISILLE

Kirjastopolku alkaa esikoulussa, josta vieraillaan lähimmässä kirjastossa tai kirjastoautossa. Esikoululaisille tarjotaan toiminnallisia satutunteja sekä leikkiin ja kokeilemiseen perustuvia mediatyöpajoja. Esimerkkejä esikoululaisten kirjastokäynnin sisällöstä:

Mediasatutunnit

Mediasatutunnilla sukellaan satujen maailmaan ja perehdytään samalla erilaisiin monilukutaidon osa-alueisiin ja mediamuotoihin. Tuokion alussa kuullaan satu ja lopussa on siihen liittyvä toiminnallinen työpajaosio. Vaihtoehtoisia teemoja voivat olla esimerkiksi pelikasvatus, koodaaminen, lisätty todellisuus tai intertekstuaalisuus (tutun sadun muuntuminen eri mediamuodoissa).

Mainosmetsästys

Saduissa ihan kaikki ei ole totta, mutta entäpä mainoksissa? Mitä mainokset oikein ovat ja miksi niitä tehdään? Työpajassa metsäستetään mainoksia, jutellaan siitä mikä on mainoksissa totta ja mikä ei. Lopuksi syntyy ryhmän oma mainos.

Lelujen kumma kirjastoretki

Kirjasto on kiva paikka – sinne täytyy oman lempilelunkin päästä vierailemaan. Mutta mitä kaikkea lelut voivatkaan tehdä kirjastossa? Leikin kautta tutustutaan mobiililaitteilla kuvaamiseen ja omaan kirjastoon. Oma lelu mukaan!

EKALUOKKALAISET ETSIVINÄ

Ensimmäisellä luokalla matkataan lähikirjastoon tai kirjastoautoon ja eläydytään tarinoiden maailmaan. Työpajassa opitaan leikin kautta perusteita tiedonhankintaan ja kirjastossa toimimiseen. Tuokioon voi yhdistää kirjastokorttien tekemisen oppilaille. Esimerkki työpajan sisällöstä:

Kirjastoetsivät

Mitä taitoja tarvitaan, että pääsee kirjastoetsiväksi? Työpajassa lapset harjoittavat etsivätaitoja, ratkaisevat arvoituksia, ja saavat kirjastoetsivän arvonimen.

KAKKOSLUOKKALAISET TUTUSTUVAT KIRJOIHIN JA PELIKULTTUURIIN

Kakkosluokkalaisille on koottu lukuinnostuksen ylläpitämiseen, lukutaidon kehittämiseen ja pelikasvatukseen liittyvää verkkomateriaalia kirjastopolun verkkosivuille.

3.-6.-LUOKKIEN KIRJASTOPOLKU

Kirjasto järjestää vierailut kolmas- ja neljäsluokkaisille. 3. luokalla painopiste on lukutaidon ja lukuinnostuksen ylläpidossa. Neljännellä luokalla syvennetään tiedonhakutaitoja. 5.-6.-luokat voivat hyödyntää Kirjastopolun verkkomateriaalia.

KIRJAVINKKAUSTA KOLMANNELLA

Kirjavinkkari innostaa lukemisen pariin ja suosittelee lukemista. Tarkoitus on löytää jokaiselle lukijalle kiinnostava ja lukutaitoon nähden sopivan tasoinen kirja. Lukuinnostuksen kannalta on tärkeää, että lapsi saa valita kirjan itse. Jos kirjavinkkarin ehdotuksista ei löydy sopivaa kirjaa, vinkkari voi etsiä lisää vaihtoehtoja valikoimasta tuokion jälkeen. Vinkkaus toteutetaan omissa lähikirjastoissa tai koululla. Vinkkauksen jälkeen on aikaa kirjojen lainaamiseen.

NELJÄSLUOKKALAISET SEIKKAILEVAT TIEDON POLUILLA

Neljännellä luokalla syvennetään tiedonhakutaitoja Tiedonhakuseikkailun avulla. Seikkailu opettaa tiedonhankintaa kirjastossa ja verkkokirjastossa.

Kirjaston tietokoneisiin on päässyt iskemään viheliäinen virus, joka on sekoittanut kirjojen tiedot epäselväksi kirjainmössöksi. On palattava ajassa taaksepäin ja otettava käyttöön muinaiset koodinpurkajat, joiden avulla viruksen sotkemat tekstit voidaan selvittää. Vain nokkelat nelosluokkalaiset voivat auttaa! Seikkailun kesto noin 90 minuuttia.

MEDIAA JA ELOKUVAKASVATUSTA VIIDES- JA KUODESLUOKKALAISILLE

Viidesluokkalaiset voivat hyödyntää Kirjastopolun mediakasvatukseen liittyvää verkkomateriaalia, jota luokka voi käyttää koulussa tai kirjastossa oman opettajan johdolla.

Kuudesluokkalaista kirjasto kannustaa osallistumaan yhteistyökumppanin tarjoamaan teemaviikkoon. Painotukset voivat vaihdella vuosittain. Luokka voi osallistua esimerkiksi elokuvaviikkoon tai mediataitoviikkoon. Kirjasto vastaa tarjonnan kartoituksesta ja tarjolla olevien vaihtoehtojen päivittämisestä Kirjastopolku-verkkosivuille sekä tiedottamisesta opettajille.

MUITA MAHDOLLISUUKSIA

Kirjastopolkuun sisältyvien käyntien lisäksi kirjasto voi järjestää vuosittain muutamalle ryhmälle sanataidepajan tai laajemman yhteistyöprojektin. Erikoistyyöpajoja ei tarjota kaikissa kirjastoissa eikä kaikille koululuokille. Ajankohtaisista erikoispajoista tiedotetaan Kirjastopolku-sivustolla.

YLÄKOULUN KIRJASTOPOLKU

Yläkoulun luokkia innostetaan lukemiseen ja opastetaan tiedonhankinnassa. Tutuksi tulevat myös nuorten aikuis-ten kaunokirjallisuus, tietokirjat, tekoäly ja mediataidot.

TIEDONHAKUA JA LUKUINTOA SEISKOILLE

Seitsemännellä luokalla innostetaan lukemiseen vinkkaamalla nuorten ja nuorten aikuisten kirjoja. Tiedonhakua harjoitetaan QR-koodisuunnistuksen tai muun pelillisen sovelluksen avulla. Samalla tutustutaan kirjastoon. Mikäli tiedonhakuun halutaan syventyä perusteellisemmin, voidaan toteuttaa laajempi kokonaisuus, jossa tutustutaan myös verkkotiedonhakuun ja vaihtoehtoihin hakukoneisiin laajemmin.

8.-LUOKKALAISET ÄLYPOLULLE

Kahdeksaluokkalaiset tutustuvat tietokirjoihin Älypolku-pelisovelluksen avulla. Älypolku-sovellus on ladattavissa Android- ja iOS-laitteisiin. Älypolkuun voi osallistua oppilaiden omilla mobiililaitteilla tai kirjaston iPadeilla.

Älypolussa oppilas valitsee kahden tietokirjan välillä itseään kiinnostavamman, jonka perusteella sovellus suosittelee lisää kirjoja. Valintoja tekemällä oppilas perehtyy

eri ammatinvalintojen mahdollisuuksiin ja saa tekoälyn tuottaman ammattiprofiilin. Älypolku liittyy TVT-taitoihin, tiedonhakuun ja ammatinvalintaan. Luokka voi pelata Älypolkua itsenäisesti opettajan johdolla tai opastettuna.

9.-LUOKKALAISET YHDISTÄVÄT MEDIA- JA TIEDONHAKUTAITOJA LAAJEMMIN

Yhdeksäsluokkalaiset voivat toteuttaa kirjastovierailun esimerkiksi opintoihin liittyvänä laajempuna tiedonhankintaprojektina, jossa aihepiiri otetaan haltuun tietoa hakeamalla, lähteitä arvioimalla ja niiden pohjalta omaa ilmaisu tuottaen. Projektiin voi tarvittaessa yhdistää myös kirjavinkkausta tai mediavinkkausta. Yhdeksäsluokkalaiset voivat osallistua myös mediatyöpajaan, joiden teemat vaihtelevat.

MUITA MAHDOLLISUUKSIA

Kirjastossa voi toteuttaa laaja-alaisen oppimisprojektin kirjaston aineistoja hyödyntäen tai koulussa käyttämällä verkosta löytyviä digitaalisia lehtiarkistoja.

Yläkoululaiset voivat hakea kirjastoon työharjoitteluun. Harjoittelijoita voi osallistaa mediakasvatukseen esimerkiksi sisältöjen tuottamisessa sosiaaliseen mediaan.

MEDIA-AIHEISET TAPAHTUMAT LAPSILLE JA NUORILLE

Mediakasvatukseen liittyviä tapahtumia voidaan suunnata myös lapsiperheille, lapsille ja nuorille. Vuosittain toistuviin teemapäiviin ja -viikkoihin osallistuminen on hyvä keino tuoda esiin mediakasvatuksellisia teemoja.

Pääkirjasto järjestää alakoululaisille suunnattua toimintaa leffakerhon muodossa. Tähän toimintaan ovat tervetulleita osallistumaan myös koulujen yhteydessä toimivien iltapäiväkerhojen lapsiryhmät. Ryhmiä pyydetään ilmoittautumaan ennakkoon. Pääkirjastolla on järjestetty sekä suomen- että ruotsinkielisiä elokuvanäytöksiä koululaisille. Pääkirjasto järjestää myös perheille suunnattuja iltasatuntunteja, joissa voi olla vieraileva esiintyjä.

LEIRIT JA TYÖPAJAT LOMA-AIKOINA

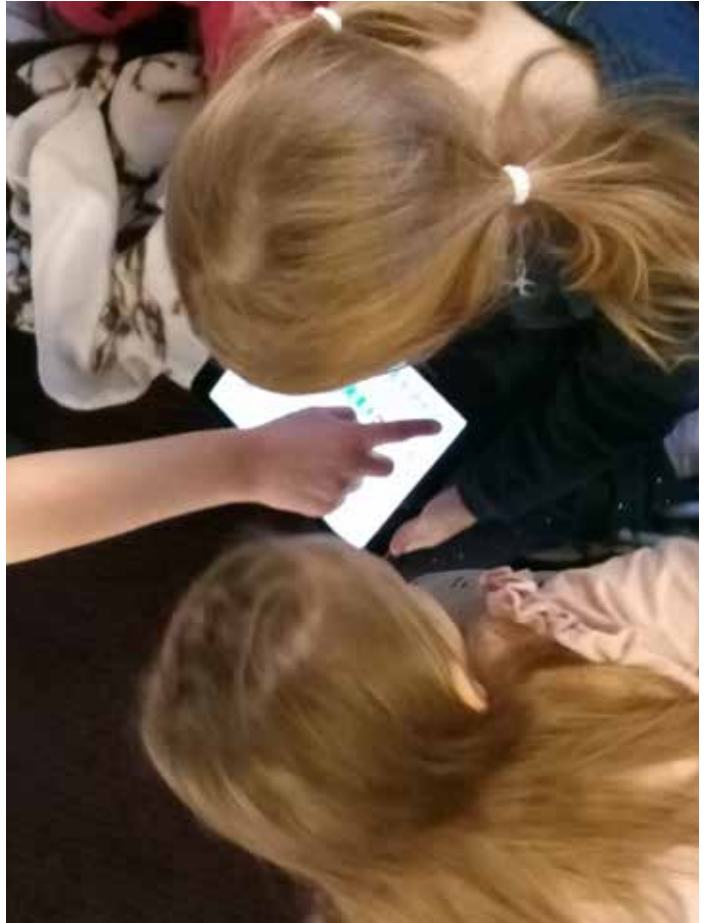
Koulujen loma-aikoina (kesä, syysloma, hiihtoloma) voidaan järjestää kerhoja tai päiväleirejä omin voimin tai yhteistyökumppanien kanssa (esimerkiksi Pulmaario-koodauskerho).

TOISTUVAT TAPAHTUMAT

Kirjaston järjestämiin toistuviin tapahtumiin (esim. Harry Potter -tapahtuma Tylypori, manga- ja animetapahtuma Nippori, Pehmolelujen yö) voi ottaa mukaan median käyttöön tai sisällöntuottamiseen liittyviä työpajoja tai näkökulmia. Työpajoja voidaan järjestää omin voimin tai yhteistyökumppanien kanssa.

MEDIKASVATUKSEN TEEMAPÄIVÄT

Kirjasto osallistuu vuosittain Peliviikon tapahtumiin. Vuonna 2018 kirjasto aloitti valtakunnalliseen Mediataitoviikkoon osallistumisen. Mediataitoviikon kautta on mahdollista esimerkiksi tilata kirjastoon mediakasvatustyöpaja tai kirjasto

voi järjestää itse teemaan sopivaa toimintaa sekä hyödyntää mediataitoviikon valmiita materiaaleja. Mediataitoviikon aikana voidaan tehdä yhteisiä hankkeita koulujen, päiväkotien tai muiden yhteistyökumppanien kanssa.

MEDIKASVATUKSEN TEEMATAPAHTUMIA

- Sanomalehtiweek
- Mediataitoviikko
- International Safe Internet Day
- Maailman kirjapäivä
- Sadun päivä
- Koulujen elokuvaviikko
- Lukuviikko
- Peliviikko
- Valtakunnallinen sanataideviikko

MEDIALUKUTAIDOA JA DIGI-OSAAMISTA AIKUISILLE

Mediataitoja tarvitaan kaiken ikäisenä ja lähes kaikissa ammateissa. Uusilla lukutaidoilla on keskeinen sija aikuis-tenkin elämässä, sekä työssä että vapaa-ajalla. Kirjaston rooli media-kasvattajana on tärkeä etenkin niille aikuisille, jotka eivät saa opastusta esimerkiksi nettipalveluiden käyttöön minkään muun tahon kautta.

Aikuisten osalta keskeisin painopiste on vuosina 2018-2020 digituen kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa. Asia on ajankohtainen, sillä valtiovarainministeriön AUTA-hanke kehittää uutta asiakaspalvelun toimintamallia, jossa asiakkaita autetaan digitaalisten palveluiden käytössä. Kirjaston roolin nähdään olevan keskeinen, koska alueellisesti kattavan tuen tarjoaminen on mahdollista yleisten kirjastojen verkoston kautta. Vielä ei ole selvillä, millainen kirjastojen rooli tulee lopulta olemaan, mutta asiakkailla on siitä huolimatta jo nyt tarvetta neuvonnalle digitaalisten palveluiden ja laitteiden käytössä.

Suomen perustuslain mukaan jokaiselle on taattava yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään myös perusopetuksen jälkeen. Varattomuus ei saa olla esteenä. Yksi kirjaston keskeisistä tehtävistä onkin osallistua syrjäytymisen ehkäisemiseen. Aikuisten asiakkaiden kohtaamisessa on tärkeää huomioida ne, jotka eivät saa mediataitoja muuta kautta eli työelämän ja opiskelun ulkopuolella olevat.

TOTEUTUSTAPA

Porin kaupunginkirjasto ohjaa aikuisasiakkaita mediataidoissa ja tiedonhaussa arkisten asiakaspalvelutilanteiden sekä luentojen, työpajojen ja opastusten kautta. Kirjasto tarjoaa myös tilaa ja välineitä omatoimiseen oppimiseen.

Pääkirjastossa käynnistyi Digiopas-palvelu alkuvuodesta 2018. Digiopas voi sovitusti kiertää myös lähikirjastoissa ennalta sovittuina aikoina. Seurataan kansallisten digineuvontahankkeiden ja digitaalisten kansalaispalveluiden kehitystä ja huomioidaan sitä asiakkaille tarjottavassa ohjauksessa ja tapahtumissa.

Suunnitelman voimassaoloaikana kehitetään henkilökunnan osaamista ja digitukea edelleen. Testataan uusia mediataitoihin ja -sisältöihin liittyviä tapahtumia ja palveluita aikuisille. Ylläpidetään nykyisiä, hyväksi havaittuja toimintoja, kuten tablettiopiiri. Palveluissa pyritään tasavertaisuuteen ja maksuttomuuteen. Tapahtumien ja työpajojen järjestämisessä voi hyödyntää yhteistyökumppaneita.

TAVOITTEET

Mediakasvatuksen yleisenä tavoitteena on antaa aikuisille kykyä, halua ja taitoa kohdata eteen tulevia mediatekstejä ja muita viestejä (esimerkiksi tekstiä, kuvaa, multimediaa jne.) ja tulkita niitä kriittisesti. Toinen keskeinen tavoite on tukea median hyödyntämisessä tarvittavia teknologisia taitoja. Varsinkin ikääntyneemmät asiakkaat tarvitsevat laitteisiin, sovelluksiin ja digitaalisiin palveluihin liittyvää opastusta.

Tiedotuksellisenä tavoitteena on tehdä tunnetummaksi kirjaston roolia myös aikuisten mediakasvattajana sekä tiedonhaun ja mediataitojen asiantuntijana. Tiedotuksessa pitää huomioida se, että verkko ei ole paras kanava tavoittaa niitä, joiden taidot ovat puutteelliset laitteiden ja/tai verkkopalveluiden käytössä.

AIKATAULU

Suunnitelma on voimassa sen julkaisemisesta alkaen.

AIKUISTEN MEDIATYÖPAJAT

Aikuisten kanssa toimivia lähestymistapoja ovat esimerkiksi keskusteleva, osallistujien tarpeita kuunteleva dialoginen mediapedagogiikka ja tekemällä oppimisen pedagogiikka. Tekemällä oppimisen mediapedagogiikalla tarkoitetaan esimerkiksi työpajatyypistä toimintaa, jossa media otetaan haltuun itse tekemällä ja kokeilemalla.

Työpajatyypisistä voi opetella myös oman sisällön tuottamiseen liittyvää toimintaa, esimerkiksi Wikipedian päivittämistä, blogin tai videoblogin perustamista tai eri tekstityyppisiin liittyviä luovan kirjoittamisen työpajoja (esimerkiksi kolumnit, blogitekstit, tietokirjoittaminen, runous).

ESIMERKKEJÄ AIKUISILLE SUUNNATUISTA KAIKILLE AVOIMISTA PALVELUISTA

- Arjen asiakaspalvelutilanteissa tapahtuva neuvonta
- Kirjaston laitteiden käytön opastus (skannerit, tietokoneet, digitointi- ja mikrofiliilaitteet)
- Median käyttöön ja sen ilmiöihin liittyvät yleisöluennot (esim. yksityisyydensuoja ja tietoturva, mediakriittisyys, sosiaalinen media)
- Henkilökohtainen Digiopas-palvelu
- Digiopastus, joka voi tapahtua yhteistyössä muiden tahojen kanssa, esimerkiksi verkkokirjaston ja e-aineistojen käytön opastus, tiedonhaku verkossa, erilaisten nettipalveluiden käyttö (esimerkiksi verkkopankit, kanta.fi, matkojen varaaminen verkossa), tekijänoikeuksien huomioiminen, tietokantojen käyttö
- Opastus asiakkaan omien laitteiden kanssa
- Elokuvapiiri, jossa perehdytään esimerkiksi tietyn genren, aihepiirin tai kulttuurin elokuvaan
- Pelaamiseen liittyvät tapahtumat
- Yhteisölliset tapahtumat, kuten lukupiirit
- Omaan ilmaisuun liittyvät työpajat
- Edellä mainittuja toimintoja voidaan kohdentaa myös rajatulle kohderyhmälle (esim. seniorit)
- Lukuneuvoja-palvelun kautta saa vinkkejä ja uusia eväitä lukuharrastukseen

MEDIATAITOJA SENIOREILLE

Seniori-ikäiset asiakkaat muodostavat suuren ja tärkeän kohderyhmän mediataitojen opastuksessa. Seniorit ovat aktiivisia osallistujia kirjaston kaikille avoimiin tapahtumiin ja lukupiireihin. Opastusta toivotaan etenkin tietotekniikan, mobiililaitteiden ja sähköisten palveluiden käyttöön.

Esimerkkejä senioreille suunnatusta toiminnasta:

- tablettiopiiri, jossa neuvotaan ja harjoitellaan mobiililaitteiden käyttöä
- neuvontatilaisuudet yhteistyössä yhteistyökumppaneiden kanssa (esim. pankit jne.)
- vuosittainen SenioriSurf-tapahtuma
- seniorien kulttuuriviikon ohjelma
- opastus ja neuvonta arkisissa asiakaspalvelutilanteissa (tiedonhaku, kirjaston laitteiden käyttö jne.)

Seniorit, jotka eivät enää pysty asioimaan lähikirjastossaan, voivat saada palvelua kirjastoauton tai kotipalvelun kautta. Kirjastoauto vierailee myös joidenkin palvelutalojen pysäkeillä.

MAAHANMUUTTAJAT

Kirjastossa vierailee maahanmuuttajaryhmiä osana suomen kielen opetusta. Maahanmuuttaja-asiakkaat voivat myös saada henkilökohtaista opastusta kirjaston, aineistojen ja kirjaston palveluiden käyttöön. Opastuksessa on hyvä huomioida se, että maahanmuuttajat ovat taustaltaan erilaisia ja siten tarpeetkin vaihtelevat. Kaikki eivät välttämättä osaa lukea omalla kielelläänkään tai tunne kirjaston peruseräilyä, mutta toisaalta maahan muuttaa hyvinkin korkeasti koulutettuja ihmisiä. Kirjastokortin tekemisen yhteydessä on hyvä kertoa riittävän yksityiskohtaisesti kirjaston toimintaperiaatteista, koska pelkästään Euroopan sisälläkin käytännöt vaihtelevat paljon. (Jo se, että kirjaston käyttö on ilmaista, kannattaa mainita.)

Porin kaupungin maahanmuuttajien neuvontapiste Mainene neuvoo asiakkaita yleisemmissä asioissa, esimerkiksi erilaisten lomakkeiden ja hakemusten tekemisessä. Näihin asioihin apua tarvitsevan asiakkaan voi ohjata Maineseen tai auttaa häntä varaamaan sinne ajan.

Esimerkkejä maahanmuuttajille suunnatuista palveluista:

- ryhmille suunnattu opastus kirjaston käyttöön
- kielikahvila PUHUU pääkirjastossa
- henkilökohtainen neuvonta ja opastus asiakaspalvelun yhteydessä
- ohjaus kirjaston sähköisten palveluiden käyttöön (esim. videoidut ohjeet somessa ja verkossa)
- monikielisen kirjaston aineistoista vinkkaaminen
- suomen kielen opetteluun soveltuvien kirjojen vinkkaaminen
- mediavälineisiin ja -sovelluksiin liittyvä opastus (Esim. sähköpostin käyttö ei välttämättä ole tuttua kaikille, vaikka mobiililaitteet ovatkin. Suomessa sähköpostia tarvitaan lähes kaikkien julkisten palveluiden käytössä.)
- sisältöjen tuottamiseen liittyvät työpajat (esim. digitarinat)

LUKUESTEISET ASIAKKAAT

Celia-kirjasto tarjoaa luettavaa kaikille, jotka eivät vammaan, sairauden tai muun toimintaesteen vuoksi voi lukea painettua tekstiä. Porin kaupunginkirjasto tarjoaa Celian palveluita asiakkailleen ja opastaa niiden käyttöön.

Selkokirjat tarjoavat tietoa ja tarinoita silloin, kuin yleiskielisen kirjallisuuden lukeminen ei onnistu. Selkokieli on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi kuin yleiskieli. Syynä voi olla esimerkiksi kehitysvamma, lukivaikeus, muistisairaus tai suomen kielen vähäinen taito.

Mahdollisia toimintatapoja:

- opastus Celia-palvelun käyttöönottoon ja käyttöön
- neuvonta heikkonäköisille suunnattujen aineistojen suhteen (lainattavissa olevat Celia-äänikirjat, muut äänikirjat, isotekstiset kirjat, e-kirjat)
- vinkkaukset ja kirjastoon tutustuminen ryhmille
- Celia-aineiston vinkkaukset
- henkilökohtainen neuvonta ja opastus esimerkiksi äänikirjojen, e-kirjojen ja laitteiden käytössä, painetun ja digitaalisen aineiston suosittelu
- ääneen lukemiseen perustuvat tapahtumat (esim. Novelleja ja käsitöitä pääkirjastolla)
- yleisesti kirjaston saavutettavuuteen panostaminen

OPASTAMINEN ASIAKASPALVELUSSA

Asiakaspalvelussa neuvotaan kirjaston sähköisten palveluiden ja laitteiden käytössä ajankäytön sallimissa rajoissa. Opastuksen tavoitteena on omatoimisen osaamisen tukeminen. Asioita ei siis tehdä asiakkaan puolesta, vaan ohjataan häntä niin, että hän jatkossa osaisi toimia itsenäisesti.

DIGIOPASTAMISEN EHDOT

- Asiakkaiden omien mobiililaitteiden opastusta annetaan pääasiallisesti erillisen Digiopas-palvelun tai tablettipiirin muodossa ennalta määrättyinä aikoina.
- Tietosuojasyistä kirjastoammattilainen ei voi käyttää asiakkaan puolesta palveluita, jotka vaativat vahvan tunnistautumisen (esimerkiksi verkkopankki). Tunnuksien on tarkoitettu vain asiakkaan omaan käyttöön, eikä henkilökunta saa nähdä tai saada tietoonsa asiakkaan tunnuksia.
- Opastamisessa täytyy huomioida myös tietosuojan säilyminen asiakkaan muidenkin henkilökohtaisten tietojen, kuten terveydentilan tai talousasioiden suhteen.
- Henkilökunta voi neuvoa yleisellä tasolla, miten homma etenee esimerkiksi verkkopankissa tai Kelan verkkopalveluissa. Voidaan myös neuvoa esimerkiksi tiliotteen tai hakemuksen tulostamisessa.
- Jos asiakas tarvitsee sellaista opastusta, jota kirjasto ei voi tietosuojasyistä antaa, asiakkaan voi ohjata pyytämään neuvoa verkkopalvelun tarjoajalta (esim. pankki, Kela).
- Kirjasto ei opasta asioissa, jotka ovat lainvastaisia tai kirjaston käyttösääntöjen vastaisia (esimerkiksi kopiosuojattujen teosten kopiointi).
- Kirjasto ei opasta asioissa, joissa on riskinä taloudellisen tappion aiheutuminen asiakkaalle (esim. rahapelit verkossa, verkkokirpputorit). Myynti-ilmoitusten tekemisessä tai matkojen varaamisessa voidaan opastaa harkinnan mukaan.
- Asiakkaalle kerrotaan etukäteen, että vastuu opastuksen seurauksista on aina asiakkaalla itsellään.
- Mikäli kysytään niin laajaa asiaa, ettei siihen voida opastaa asiakaspalvelun puitteissa, voi asiakkaalle varata henkilökohtaisen ajan digiopastukseen (esim. Digiopas-palvelu).

YHTEISTYÖ JA VERKOSTOT

Kirjastot ovat osa asiantuntijaverkoston, joka tuottaa mediakasvatusta. Yhteistyö ja verkostoituminen on tärkeää mediataitojen edistämässä.

Porin kaupunginkirjaston, koulujen ja päiväkotien välisellä yhteistyöllä on pitkät perinteet, ja sitä halutaan edelleen ylläpitää ja kehittää. Yhteistyö pohjautuu yhteisiin tavoitteisiin lukemaan innostamisessa, lukutaidon ylläpitämisessä ja moninaisten lukutaitojen tukemisessa.

Muita kirjaston mediakasvatukseen liittyviä paikallisia yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi Porin lastenkulttuurikeskus – Satakunnan lastenkulttuuriverkosto, Porin museot, kuvataidekoulu, Porin videotuki, Porin kansalaisopisto, Porin perusturvan senioriryhmä, nuorisotyö, monikulttuuriyhdistys, kirjallisuuteen liittyvät yhdistykset (kuten Satakunnan sanataideyhdistys Skriivari ry ja Manuscript -63 ry), pelaamiseen liittyvät yhdistykset, muut yhdistykset, kulttuuritapahtumat ja -toimijat, paikalliset korkeakoulut sekä muut mediakasvatusta toteuttavat tahot, kuten Satakunnan elävän kuvan keskus.

Yhteistyökumppanien kanssa voidaan toteuttaa yhteisiä tapahtumia, työpajoja tai koulutuksia. Yhteistyö voi toteutua myös tiloja, laitteita tai osaamista lainaamalla.

Maakunnan kirjastojen välistä yhteistyötä voidaan edistää esimerkiksi järjestämällä mediakasvatusaiheista koulutusta, yhteistyöllä mediakasvatuksen suunnittelussa sekä hankkeilla. Tämän suunnitelman laatimisen aikana on laitettu alulle Satakirjastojen mediakasvattajien verkosto, jota voidaan jatkossa laajentaa ottaen mukaan Satakunnan muitakin mediakasvatusta toteuttavia tahoja.

Yhteistyö Satakirjastojen ja Satakunnan korkeakoulukirjastojen välillä on myös tärkeää. Satakunnan kirjastofoorumi kokoaa yhteen maakunnan yleiset ja tieteelliset kirjastot kaksi kertaa vuodessa. Tässä foorumissa voi ottaa esille myös mediakasvatukseen liittyviä tavoitteita.

Valtakunnallisia yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi Satakunnan alueen ulkopuoliset kirjastot, mediakasvatuksen asiantuntijajärjestöt ja -yhdistykset (esim. Mediakasvatusseura ja Mediakasvatuskeskus Metka), Kirjastoseura ja Taiteen edistämiskeskus. Yhteistyö Turun kaupunginkirjaston kanssa on tärkeää, koska Satakunta kuuluu nykyisin samaan kehittämisalueeseen Varsinais-Suomen kanssa.

IDEOIDEN JAKAMINEN JA VERKOSTOT

Sisältöjä ei aina tarvitse suunnitella itse alusta alkaen. Valtakunnalliset yhteistyökumppanit tarjoavat paljon valmiita mediakasvatusmateriaalia, jota löytyy maksutta verkosta. Tuoretta tietoa voi saada myös sosiaalisen median kautta. Esimerkiksi Youtubesta löytyy eri tahojen tuottamia mediakasvatusaiheisia videoita, joita voi hyödyntää.

Liitteisiin on koottu esimerkkejä joistakin vakiintuneista valtakunnallisista toimijoista, jotka tuottavat vapaasti hyödynnettäviä mediakasvatusmateriaaleja. Monet näistä tahoista tarjoavat myös hyödyllisiä seminaareja ja täydennuskoulutuksia mediakasvattajille.

VIESTINTÄ JA LAITTEIDEN KÄYTTÖ MEDIAKASVATUKSESSA

Kirjaston on tärkeää olla siellä, missä asiakkaatkin ovat. Siksi kirjaston oma toiminta eri medioissa on tärkeää. Myös ajantasaisia laitteita tarvitaan.

Someviestinnässä on hyvä muistaa, että se ei ole yksisuuntainen tiedottamisen kanava. Viestinnän ei siis tule olla pelkkää omasta toiminnasta tiedottamista, vaan mahdollisuuksia voi luoda myös keskustelulle ja palautteen antamiselle. Monelle esimerkiksi Facebook voi olla luontevampi yhteydenottotapa kirjastoon kuin sähköposti tai puhelinsoitto. Infon ja tapahtumatiedottamisen lisäksi asiakkaille voi tarjota muutakin lisäarvoa kuten kohderyhmää kiinnostavaa tietoa ja hupia. Kirjaston käyttämistä kanavista Facebook on hieman asiallisempi kanava, Instagram vapaamuotoisempi.

Sosiaalinen media on hyvä kanava keskusteluun ja mielipiteiden kysymiseen asiakkailta. Sosiaalisen median kautta voi luoda erilaisia ryhmiä (esimerkiksi Porin lukuhaaste), toteuttaa verkossa kokoontuvia lukupiirejä ja niin edelleen. Mediakasvatusta voi toteuttaa myös verkossa.

Sosiaalisen median kautta voi myös ylläpitää ja luoda ammatillisia verkostoja. Tämän hankkeen yhteydessä on luotu Facebookiin Mediakasvatusta Porin kirjastossa -ryhmä, jota mediakasvatukseen osallistuvat tai siitä kiinnostuneet kirjaston työntekijät voivat jatkossakin käyttää alustana keskusteluun ja ideoiden jakamiseen. Porin kirjaston somestrategiassa määritellään tarkemmin sosiaaliseen mediaan liittyvät periaatteet ja työnjako.

Sosiaalisen median kautta voi seurata alan uutisia ja saada ideoita ja löytää uusia yhteistyökumppaneita. Kirjaston mediakasvattajille suositellaan liittymistä valtakunnalliseen Mediakasvatusta kirjastossa -ryhmään sekä Kirjasto oppii -ryhmään. Muita hyödyllisiä ryhmiä ovat esimerkiksi Pelikasvattajien verkosto ja E-aineistojen näkyvyys kirjastossa -ryhmä.

LAITTEET MEDIKASVATUKSESSA

Koska digitaaliset sisällöt muodostavat tärkeän osan mediakasvatuksen sisällöistä, ajantasaisen ohjaustoiminnan ja osaamisen ylläpitämiseksi on tärkeää pitää silmällä sitä, millaisia laitteita ohjaustoiminnassa tarvitaan ja onko niitä riittävästi. Riittävä varustetaso voidaan varmistaa uusia laitteita hankkimalla joko toimipistekohtaisesti tai ohjaushenkilökunnan yhteisellä laitevarannolla, joita voi lainata toimipisteiden välillä. Kaikissa lähikirjastoissa tarvittaisiin ainakin äänentoistolla varustettu tietokone ja tabletteja.

Kirjastopolussa tarvitaan tabletteja osaan esikoululaisten työpajoista. Mediasatutunneilla videotykki on avuksi, mutta ei välttämätön. Tabletteja tai älypuhelimia tarvitaan myös QR-koodisuunnistuksiin tai Älypolun pelaamiseen. Yläkoulu- ja kirjastosuunnistus toimii parhaiten pareittain, jolloin laitteita tarvitaan noin 10 kpl keskimääräiselle koululuokalle.

Pienten lasten kanssa kirjasto tarjoaa laitteet, yli 12-vuotiaiden kanssa voi käyttää harkinnan mukaan myös BY-OD-periaatetta (Bring Your Own Device). Tämä koskee lähinnä yksinkertaisia tehtäviä, kuten QR-koodisuunnistusta tai Kahoot-visaan osallistumista. Laajemmassa tiedonhaku- tai mediatyöpajassa pitää kirjaston tarjota laitteet.

Porin kaupunki hankkii omat Chromebookit 4.- ja 7.-luokkalaisille (ei koske yksityisiä kouluja eikä Nakkilaa). Porin kirjastopolun astuessa voimaan syksyllä 2018, omat laitteet on 4.-5.-luokkalaisilla ja 7.-8.-luokkalaisilla. Syksyllä 2019 laitteet on 4.-6.-luokkalaisilla ja 7.-9.-luokkalaisilla. Laitteet kulkevat koululaisten mukana repussa kodin ja koulun välillä. Opettajan kanssa voi sopia, onko ryhmän mahdollista käyttää omia laitteita kirjastossa. Tällöin pitää muistaa varata koululaisille riittävästi rauhallista työtilaa ja istumapaikkoja. Chromebookit soveltuvat tabletteja paremmin kirjoittamista vaativiin tehtäviin. Yksinkertaisissa ja liikkumista vaativissa tehtävissä (kuten kirjastosuunnistus), tabletti tai älypuhelin on parempi vaihtoehto.

KEHITTÄMINEN JA ARVIOINTI

Kehittämiskohde vuosille 2018-2020 on henkilökunnan mediakasvatustaitojen tukeminen. Arviointi on osa mediakasvatusosaamisen kehittämistä.

Keinoja mediakasvatusosaamisen kehittämiseen ovat kouluttautuminen ja työpareina toimiminen niin, että mediakasvatusta jo tehnyt henkilö voi rohkaista työparia ottamaan käyttöön uusia taitoja. Osaamista eri toimipisteiden välillä voi jakaa myös esimerkiksi kirjastojen välisen työtuntien vaihdon kautta.

Mediakasvatussuunnitelman tekemisen yhteydessä toteutettiin henkilökunnalle suunnattu mediataitokysely, jossa kartoitettiin heidän valmiuksiaan ja kiinnostuksen kohteitaan mediakasvatukseen liittyen. Kyselyn tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää täydennyskoulutuksia suunniteltaessa. Hankkeen aikana on laitettu alulle myös osaamispankki, josta voi helposti nähdä mitä osaamista kollegoilta löytyy.

Kirjastoammattilaisten keskuudesta löytyy paljon osaamista ja niin sanottua hiljaista tietoa, joka ei aina välttämättä välity muille. Mediakasvatussuunnitelman myötä henkilökuntaa kannustetaan miettimään keinoja, joilla voisi hyödyntää myös työn ulkopuolelta hankittua osaamista ohjaustyössä ja ottamaan käyttöön uusia tapoja osaamisen jakamiseen.

TOIMINTATAPOJA MEDIAKASVATUS-OSAAMISEN TUKEMISEEN

- valtakunnallisten mediakasvatustoimijoiden tarjoamat koulutukset
- muiden kirjastojen järjestämät koulutukset
- muiden yhteistyökumppanien koulutukset
- kirjaston omat koulutukset
- työpajojen ja tapahtumien järjestäminen yhteistyökumppaneiden kanssa niin, että molemmat osapuolet voivat oppia toisiltaan (esim. mediataitoviikon työpajat, Peliviikon tapahtumat, kouluyhteistyö)

- mentorointimalli (vähemmän ohjaustyötä tai kirjavinkkausta tehnyt voi ensin seurata kokeneemman työtä ja sitten tehdä ensimmäiset ohjauskerrat yhdessä kokeneemman kanssa)
- työpareina ja tiimeissä työskenteleminen (toisilta oppiminen, tiedon leviäminen)
- sisäisen tiedottamisen jatkuva kehittäminen (esim. ajankohtaiset tapahtumat ja hankkeet)
- arkisten kokemusten vaihtamisen helpottaminen eri osastojen ja toimipisteiden välillä (esimerkiksi lähikirjastojen kuulumisten vaihto tapaamisissa ja keskustelu verkossa)
- työnvaihto eri toimipisteiden ja osastojen välillä
- osaamispankin kokoaminen ja ylläpitäminen (henkilökunnan aiemmat koulutukset ja työkokemus, harrastusten kautta tullut osaaminen, kiinnostuksen kohteet)
- osaamisen liikkuvuus toimipisteiden välillä (kaikkien ei tarvitse osata kaikkea, osa voi erikoistua esim. vinkkaukseen tai tiedonhaun opetukseen)
- "toisilta oppimisen festarit" eli vapaamuotoinen tilaisuus, jossa henkilökunta voi opettaa toisilleen menetelmiä, tietyn sovelluksen käyttöä tai muita hyväksi havaittuja asioita

MEDIAKASVATUKSEN ARVIOINTI

Kouluille ja päiväkodeille suunnatun mediakasvatustoiminnan sisältöjä ja tavoitavuutta voidaan arvioida esimerkiksi Varsinais-Suomen kirjastojen lasten ja nuorten kirjastotyön työryhmä Varsiston itsearviointikysymysten avulla (liite 3).

Itsearviointia voi tehdä myös tuoreeltaan tuokion ohjaamisen jälkeen. Ohjaaja voi kirjata lapsiryhmän vierailun jälkeen ylös mikä onnistui, mikä meni pieleen ja millaista palautetta ryhmästä tuli vierailun aikana.

Tärkeä työkalu on myös palautteen kerääminen koulutukseen ja ohjattuihin käynteihin osallistuneilta opettajilta. Palautetta voidaan kerätä esimerkiksi lähettämällä sähköinen palautelomake opettajille kirjastovierailun jälkeen. Myös suullisesti saatua palautetta olisi hyvä kirjata ylös.

Henkilökunnan ohjaus- ja mediataitojen kehitystä voidaan

arvioida esimerkiksi toistamalla vuonna 2018 toteutettu ohjaus- ja mediataitokysely soveltuvien osin.

Aikuisille suunnattua toimintaa voidaan kehittää esimerkiksi kirjaamalla tietyin väliajoin ylös yleisimpiä kysymyksiä, joita asiakkaat kysyvät. Yleisimpien kysymysten perusteella voidaan arvioida, olisiko tarvetta tietyn aihepiirin ryhmämuotoiselle opastukselle tai luennolle aiheesta.

Mediakasvatussuunnitelmaa kehitetään eteenpäin ja päivitetään noin kahden vuoden välein. Mediakasvatussuunnitelmaa ja Porin kaupunginkirjaston mediakasvatustoimintaa ohjaamaan on perustettu työryhmä, joka kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa. Työryhmä voi pitää yhteyttä myös sosiaalisen median kautta.

Painopisteet voivat vaihdella tarpeen mukaan ja eri kohde-ryhmiä voidaan painottaa kohdennettujen mediakasvatushankkeiden avulla.

TULEVIA MAHDOLLISUUKSIA LASTEN JA NUORTEN MEDIAKASVATUKSESSA

Tämä suunnitelma jättää vielä ulkopuolelleen aivan pienet lapset vanhempineen. Heidän tavoittamisensa on mahdollista esimerkiksi päiväkotij- ja neuvolayhteistyön avulla. Tämä on yksi mahdollinen suunta, johon toimintaa voidaan seuraavassa suunnitelmassa laajentaa.

Myös perhepäivähoitajat ja avoimet päiväkodit olisivat otollinen kohderyhmä omalle mediakasvatushankkeelle, sillä näille ryhmille ei ole suunnattu yhtä paljon ohjattua toimintaa kuin päiväkodeille.

Yksi mahdollinen tulevaisuuden painopiste voisi olla erityisopetukseen soveltuvan mediakasvatust materiaalin suunnittelu.

Kirjasto voi suunnata toimintaa myös opetushenkilöstölle esimerkiksi vinkkaamalla ajankohtaista ammattikirjallisuutta, lasten kirjallisuutta tai mediataitoihin liittyvää sisältöä.

Samoin koulukirjastojen tukeminen ja yhteistyön kehittäminen niiden kanssa voisi olla yksi mahdollinen kehityssuunta.

TULEVIA MAHDOLLISUUKSIA AIKUISTEN MEDIATAITOJEN OHJAAMISESSA

Digiopastus ja kansalaistaitojen tukeminen lienevät tulevaisuudessakin kirjaston keskeisiä tehtäviä. Mikäli kirjaston rooli opastuksessa kasvaa, tulisi siihen ohjata lisää henkilöresursseja tai hyödyntää ulkopuolisia yhteistyökumppaneita ja vapaaehtoisia vertaisohjaajia. (Lähde: Yleisten kirjastojen neuvoston kysely digineuvonnasta.)

Yhtenä mahdollisena tulevaisuuden kehityssuuntana on korkeakouluopiskelijoille suunnattujen sisältöjen kehittäminen yhdessä korkeakoulukirjastojen kanssa.

Mediakasvatushankkeita voidaan jatkossa kohdistaa myös jollekin tietylle aikuisryhmälle, kuten seniorit, maahanmuuttajat, nuoret aikuiset, kotipalvelun asiakkaat tai mielenterveyskuntoutujat.

LÄHTEET

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yleisistä kirjastoista ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta. Hallituksen esitys HE 238/2016 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_238+2016.aspx

Heinonen, Anne 2016: Monilukutaituri mediaviidakossa. Työpajamalleja kirjaston ja koulun yhteistyöhön. Verkkojulkaisu. Viitattu 11.11.2017. <https://www.ouka.fi/documents/1958741/2965688/Monilukutaituri+PDF+%282%29%281%29.pdf/88c5130f-ace8-4780-9ce1-75122411a5d6>

Hietanen, Mervi (2014): Monilukutaitoa kirjastosta. Raportti Tampereen kaupunginkirjastosta lukutaidon tukijana. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Monilukutaitoa%20kirjastosta.pdf>

Jaakonaho, Anna: AUTA-hanke pyrkii kehittämään digineuvontaa. Mediakasvatus.fi. 18.12.2017. <https://www.mediakasvatus.fi/uutinen/auta-hanke-pyrkii-kehittamaan-digineuvontaa/>

Kansalaisen kirjasto. Olennainen osa suomalaista osaamista. Yleisten kirjastojen suunta 2016-2020. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/yleisten-kirjastojen-suunta-2016-2020-web.pdf>

Laki yleisistä kirjastoista (29.12.2016/1492). Haettu Finlexistä 15.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161492?-search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kirjastolaki>

Litmanen-Peitsala, Päivi ja Autio, Asko: Digineuvontalysely 2017. Yleisten kirjastojen neuvosto. Verkkojulkaisu. Viitattu 11.1.2018. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/digineuvontakysely-ykn-2017.pdf>

Mediakasvatusseura ry 2014. Mediakasvattajan eettiset periaatteet. Verkkojulkaisu. Viitattu 22.1.2018. http://mediakasvatus.fi/mk_eettiset.pdf

Mediakasvatusseura ry (2015): Alueellisen mediakasvatustyhteistyön hyvät käytänteet – askelia onnistuneeseen yhteistyöhön. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.11.2017. http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/03/alueellisen_mediakasvatustyhteistyön_opas1.pdf

Mediakasvatusseura ry 2015. Mediakasvattajan muistilista. Verkkojulkaisu. Viitattu 22.1.2018. http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2015/02/mediakasvattajan_muistilista_fi_sve.pdf

Mediakasvatusseura ry 2015. Mediakasvatus pähkinänkuoressa. Mitä on mediakasvatus? Mitä ovat mediataidot? Verkkojulkaisu. Viitattu 22.1.2018. http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2014/05/Mediakasvatus_pahkinankuoressa.pdf

Merilampi, Ritva-Sini (2014): Mediakasvatuksen perusteet. BTJ Finland, Helsinki

Lahtinen, Sara: Kirjastotyöntekijöiden mediataidot yleisissä kirjastoissa. (2014) Opinnäytetyö. SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri, Kirjasto ja tietopalvelu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/84099/Lahtinen_Sara.pdf?sequence=1

Lukukeskus: Kymmenen faktaa lukemisesta. Verkkojulkaisu. http://www.lukukeskus.fi/wp-content/uploads/2017/04/10faktaapdf_F.pdf

Nyysölä, Kari (2008): Mediakulttuuri oppimisympäristönä. Opetushallitus, Helsinki.

OKM: Hyvä medialukutaito. Suuntaviivat 2013-2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:11

OPS 2016. Verkkosivusto. Opetushallitus 29.8.2016. Viitattu 22.1.2018. <http://www.oph.fi/ops2016>
Poriin kaupungin uudistunut opetussuunnitelma. Peda.net-verkkosivusto. Viitattu 22.1.2018. <https://peda.net/pori/ops-2016>

Porin kaupunki: Pori. Asenne. Strategia 2020. (Julkaistu 2013) Verkkojulkaisu. http://www.pori.fi/material/attachments/viestinta/BJ7eZcp17/Pori_2020_strategia.pdf

Setälä, Päivi (toim.): Porin kulttuuripolku. (2013) Porin kaupungin perusopetuksen kulttuuriopetussuunnitelma. Porin kasvatus- ja opetustoimi ja Porin lastenkulttuurikeskus – Satakunnan lastenkulttuuriverkosto. Pori. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.11.2017. http://www.pori.fi/material/attachments/hallintokunnat/koulutusvirasto/raportit/6JKdbYlcl/Porin_kulttuuripolku.pdf

Sallmén, Pirjo (2016). Kirjasto mediakasvatuksen kolmantena tilana. Mediakasvatuksen pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99643/GRADU-1472801889.pdf?sequence=1>

Sintonen, Sara (2012). Susitunti – Kohti digitaalisia lukutaitoja. Finnlectura, Tampere.

Suomen kirjastoseura (2014). Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja. Verkkojulkaisu. Viitattu 22.1.2018 https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/mediakasvatus_koko_julkaisu.pdf

Kokkonen, Vesa (2017): Kirjastojen taloudelliset vaikutukset. Kirjastoseuran raportti. Verkkojulkaisu. Viitattu 26.2.2018 <http://suomenkirjastoseura.fi/files/julkaisut/Kirjastojen%20taloudelliset%20vaikutukset.pdf>

Suomen kirjastoseura (2017). Kirjastot ehkäisevät syrjäytymistä. Suomen kirjastoseura.fi. Verkko uutinen 19.05.2017. Viitattu 25.1.2018. <http://suomenkirjastoseura.fi/artikkelit/kirjastot-ehkaisevat-syrjaytymista/>

Suomen perustuslaki. 11.6.1999/731. Finlex.fi. Viitattu 25.1.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Suoranta Juha, Kauppila Juha, Rekola Hilikka, Salo Petri ja Vanhalakka-Ruoho Marjatta (toim.) Aikuiskasvatuksen risteysasemalla. (2002). Johdatus aikuiskasvatukseen. Itä-Suomen yliopisto, koulutus- ja kehittämispalvelu Aducate

Turun kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma (2015). Verkkojulkaisu. Viitattu 2.11.2017. <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Turun%20kaupunginkirjaston%20mediakasvatussuunnitelma.pdf>

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta. 28.6.2012. Viitattu 22.1.2018 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120422>

Varsinais-Suomen kirjastojen lasten ja nuorten työryhmä Varsisto (2015). Varsinais-Suomen kirjastojen mediakasvatussuunnitelma. Viitattu 2.11.2017. https://www.kirjastot.fi/uutiset/ajankohtaista/varsinais-suomen-kirjastoille-mediakasvatussuunnitelma-b7e68?language_content_entity=fi

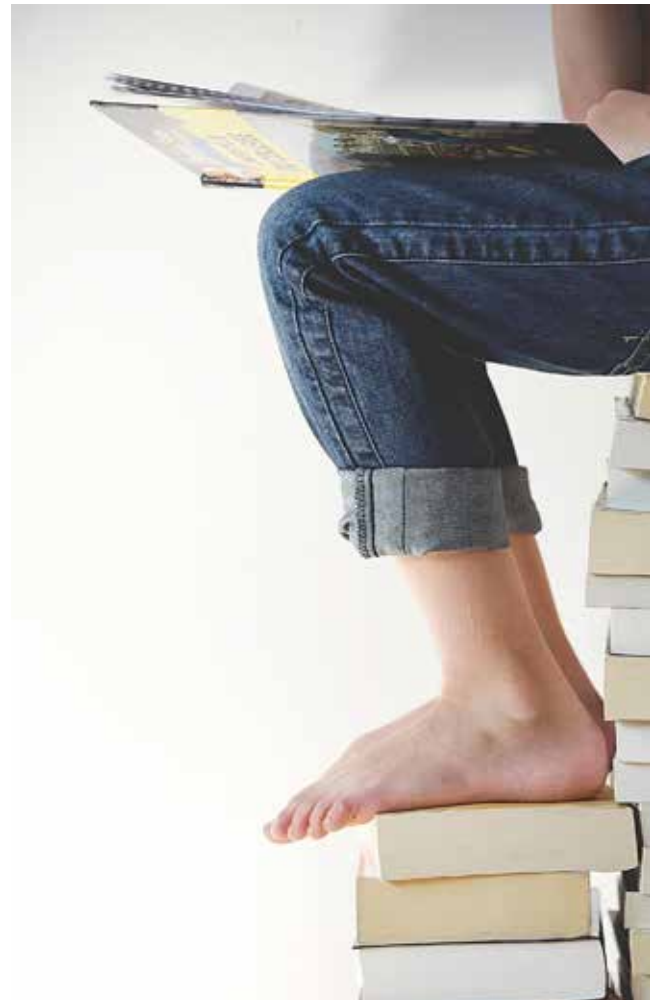
Varsinais-Suomen mediakasvatussuunnitelmaan liittyvä Vinkejä mediakasvatukseen -Padlet-seinä. Viitattu 22.1.2018. <https://fi.padlet.com/vskirjastot/mediakasvatussuunnitelma>

Verho, Seppo (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. (2009). Helsinki: BTJ ja Suomen kirjastoseura

“

Mediakasvatus on joukkuelaji.
Kirjastot ovat
joukkueessa
avainroolissa.

LEENA AALTONEN
MEDIAKASVATUS YLEISISSÄ KIRJASTOISSA -JULKAISU

PIENI MEDIAKASVATUSSANASTO

Algoritmi

Tietokoneelle annettu tarkka toimintaohje, jonka avulla se tekee halutun asian. Ohjeet koodataan eli kirjoitetaan jollakin tietokoneen ymmärtämällä ohjelmointikielellä. Algoritmin vaikutus näkyy esimerkiksi Facebookissa, jossa tietyt oletusarvot ja käyttäjän oma toiminta (esim. tykkäykset, kommentit) vaikuttavat siihen, mitä sisältöjä hän näkee.

Audiovisuaalinen

Kuuloon ja näköön perustuva eli sekä auditiivisia että visuaalisia elementtejä sisältävä. Esimerkiksi elokuvat, animaatiot, Youtube-videot, digitaaliset pelit, tv-mainokset...

Blogosfääri

Blogien muodostama kokonaisuus. Vaikka yksittäinen blogi on usein yhden ihmisen ylläpitämä, blogit linkittävät aktiivisesti toisiinsa ja kirjoittajat sekä lukijat kommentoivat toistensa blogeihin. Bloggaajat muodostavat tiheitä verkostoja muissakin sosiaalisen median palveluissa.

Digitaalinen kulttuuri

Digitaalisen kulttuurin käsite liittyy tapaan, jolla teknologia ja tietoverkot vaikuttavat käyttäytymiseemme ja tapoihimme viestiä, ajatella ja olla yhteydessä toisiimme. Digitaaliseen kulttuuriin sisältyvät esimerkiksi verkkoyhteisöt ja sosiaalinen media sekä pelaaminen.

Digitaalinen lukutaito

Digitaalisten välineiden avulla esitetyn tiedon lukutaito.

Digiloikka

Suomen hallituksen vuonna 2016 lanseeraama termi, joka liittyy opetukseen ja koulumailmaan. Hallitus on asettanut tavoitteeksi tehdä Suomesta modernin ja innostavan oppimisen kärkimaan, ja digiloikka nimettiin yhdeksi keskeisistä keinoista saavuttaa tämä tavoite.

Diginatiivi

Nuorista ja lapsista puhutaan joskus diginatiiveina. Termillä viitataan henkilöihin, jotka ovat kasvaneet digitaalisen kulttuurin aikakautena (80-luvun alkupuolella ja sitä myöhemmin syntyneet, joille digitaalisen teknologian käyttö on luontaista. Termiä on kyseenalaistettu paljon, sillä taidot vaihtelevat samankin ikäryhmän sisällä. Vaikka sosiaalinen media olisi hallussa, tietotekniset taidot eivät välttämättä ole hyvät (esim. tekstinkäsittely, sähköposti, pilvipalvelut, tiedonhakutaidot.) Termin otti käyttöön Marc Prensky 2000-luvun alussa.

Digineuvonta tai digiopastus

Sähköiseen asiointiin ja tietotekniikan hyödyntämiseen liittyvää neuvontaa. (Neuvonnan aiheita voivat olla esimerkiksi tietokoneiden ja mobiililaitteiden käyttö, verkkopalveluiden käyttäminen, verkkotiedonhaku ja sähköpostin käyttö.)

Disinformaatio

Tarkoituksellisesti harhaanjohtavaa tietoa tai tiedotusta. Ks. myös valeuutiset.

Elokuvakasvatus

Elokuviin keskittyvää mediakasvatusta.

Hyötypeli (katso myös: oppimispeli)

Hyötypeli (engl. serious game) on peli, jota pelataan jonkin hyödyn saavuttamiseksi. Tämä hyöty voi olla tietyn asian tai taidon oppiminen, terveyden ja kunnon parantaminen, asenteen muuttaminen tai vaikka mainostaminen. Vaikka hyöty onkin tavoitteena, hauskuutta tulee myös olla, jotta tavoitteen saavuttaminen olisi viihdyttävää ja motivoivaa.

Informaatiolukutaito

Tiedonhankinnassa tarvittava lukutaito, johon sisältyvät olennaisina kyky määritellä tiedontarve, monipuoliset tiedonhakutaidot ja tiedon kriittinen arviointi.

Intertekstuaalisuus

Intertekstuaalisuus tarkoittaa tekstienvälisyyttä eli tekstissä esiintyviä viittauksia toisiin teksteihin. Intertekstuaalisia viitteitä voi havaita kirjallisuudessa, taiteessa ja muissa kulttuurituotteissa.

Joukkoviestintä tai massamedia (ks. myös media)

Keskitetysti suurelle vastaanottajien joukolle suunnattu pääosin yhdensuuntainen joukkoviestimien avulla toteutettu välineellinen viestintä.

Kansalaisjournalismi (myös: osallistava journalismi)

Kansalaisten huomioimista ja osallistamista mediassa. Kansalaisjournalismilla tarkoitetaan ammattijournalismia, joka tietoisesti tähtää julkisen keskustelun synnyttämiseen ja kansalaisten osallistumisen kannustamiseen sekä vuorovaikutukseen.

Lisätty todellisuus

Lisätty todellisuus (augmented reality, AR) on teknologia, jossa tietokoneella tuotettua tietoa, kuten animaatioita, grafiikkaa, ääntä, videota tai GPS-tietoja, lisätään todellista ympäristöä ja sen esineitä kuvaavaan näkymään, jota käyttäjä tarkastelee älypuhelin, tablettien tai AR-lasien kaltaisten laitteiden kautta.

Lukutaito

Taito hankkia, tulkita, ymmärtää, muokata, tuottaa ja esittää tietoa sekä arvioida tiedon hyödyllisyyttä ja paikkansapitävyyttä. Lukutaito on kumuloituva taito, jota voi kehittää ja parantaa koko elämän ajan.

Lähdekritiikki

Lähdekritiikki tarkoittaa tiedonlähteen ja sen sisällön arviointia. Tiedonlähteitä kannattaa verrata toisiinsa.

Arvioinnissa tulee huomioida mm. tiedon tuottajan tausta ja luotettavuus, lähteiden riittävyys ja aineistoon mahdollisesti vaikuttavat kaupalliset vaikuttimet.

Kirjastopedagogiikka

Kirjastopedagogiikalla tarkoitetaan tapaa, jolla eri-ikäisiä ihmisiä pyritään aktivoimaan kohti elinikäisen oppimisen periaatteita sekä käyttämään kirjastoa ja sen aineistoja monipuolisesti.

Media

Medialla tarkoitetaan yleensä sekä välineitä, joilla voi lähettää ja vastaanottaa viestejä että niiden sisältöjä ja käytänteitä, jotka ovat syntyneet välineiden ympärille. Sana media tulee latinan sanasta medium, joka tarkoittaa välissä tai keskellä. Sanalla siis viitataan jollain tavalla välitteeseen vuorovaikutukseen erotuksena suorasta ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta.

Mediakasvatus (myös: mediapedagogiikka)

Mediakasvatus tarkoittaa suunnitelmallista ja tavoitteellista ohjausta, kasvatusta ja opetusta mediasta. Sitä voidaan tehdä myös erilaisten medioiden avulla. Tavoitteena on edistää lasten ja aikuisten valmiuksia elää mediakulttuurissa.

Mediakulttuuri

Mediakulttuuri-termi kuvaa nykykulttuuria, jossa medialla on keskeinen sija sekä yhteiskunnan että yksilöiden tasolla.

Medialukutaito (myös: mediakielitaito)

Eri medioissa esitetyn tiedon lukutaito. Medialukutaitoon kuuluu kyky käyttää, lukea, tulkita, ymmärtää ja arvioida mediaa ja sen välittämiä viestejä. Kriittinen medialukutaito painottaa taitoja, joiden avulla ihminen pystyy arvioimaan mediasisältöjä kriittisesti ja median esitystapoja tulkiten.

Mediasivistys

Mediasivistyksellä tarkoitetaan usein aikuisille suunnattua mediakasvatusta. Mediasivistyksellä voidaan tarkoittaa myös suunnilleen samaa kuin mediakompetenssilla, mediataidoilla tai mediatajulla eli kokemusten ja oppimisen kautta syntynyttä taitojen ja tuntemuksen kokonaisuutta, joiden avulla pystyy tulkitsemaan mediaa ja toimimaan mediaympäristössä.

Mediataidot (myös: mediakompetenssi)

Mediataidoilla viitataan taitojen kokonaisuuteen, joita median hallinnassa tarvitaan. Mediataitoihin kuuluvat esimerkiksi kriittisen ajattelun taidot, yhteistyötaidot, itsensä ilmaisemisen taito ja taito ymmärtää erilaista tietoa. Ks. myös teknologiset taidot.

Mediateksti (myös: mediasisältö)

Laajan tekstikäsityksen mukaan viestinnän ja ilmaisun tapoja (esim. kirjoitusta, kuvia, ääntä, symboleja, liikkuvaa kuvaa ja näiden yhdistelmiä) voidaan tulkita teksteinä, joilla on oma kielioppinsa.

Mediaväline

Perinteiset joukkotiedotusvälineet, kuten kirjat, sano-

ma- ja aikakauslehdet, televisio sekä radio, sekä nykyajan mediavälineet kuten musiikkisoittimet, kamerat, pelikonsolit, tabletit, e-lukulaitteet, tietokoneet, kannettavat tietokoneet.

Mediakirjoitustaito (myös: uusi kirjoittaminen)

Medialukutaidon lisäksi tarvitaan mediakirjoitustaitoa. Esimerkiksi sosiaalisessa mediassa on omat viestintä- ja julkaisutapansa, jotka usein opitaan muiden käyttäjien toimintaa seuraamalla. Uusia kirjoitustaitoja ovat esimerkiksi multimodaalinen kirjoittaminen, sosiaalisten ja luovien verkkotekstilajien tuottaminen ja julkaisuprosessin hallinta.

Medioituminen

Medioitumisen käsitteellä viitataan siihen, kuinka yksilöiden ja yhteiskunnan toiminta tulee yhä mediavälitteisemmäksi ja riippuvaisemmaksi mediasta.

Monilukutaito

Erityyppisistä lukutaidoista koostuva taitojen kokonaisuus.

Multimedia

Multimedialla tarkoitetaan usean eri mediamuodon yhdistelmää. Perinteisessä mediassa käytetään yleensä vain yhtä median ilmenemismuotoa, kuten esimerkiksi staattista tekstiä, mutta multimediassa voidaan yhdistää esimerkiksi kuva, ääni ja teksti saumattomaksi kokonaisuudeksi. Käyttökohteet vaihtelevat faktatiedon välittämisestä puhtaasti viihteellisiin käyttötarkoituksiin. Multimediaan on mahdollista lisätä myös interaktiivisia ominaisuuksia. Multimedian voidaankin sanoa hyödyntävän ihmisen eri aisteja samanaikaisesti.

Multimodaalinen

Multimodaalisuus tarkoittaa verkkoesityksen koostumista monesta moodista. Moodeja ovat mm. teksti, kuva, ääni ja liike. Lukiessamme verkkosivuja, kaikki käytetyt moodit vaikuttavat tapaamme lukea ja tulkita saamaamme informaatiota. Esityksessä käytetyt moodit ovat sidottuja toisiinsa ja luovat yhdessä merkityksen. Jos moodin irrottaa kontekstistaan, merkitykset muuttuvat myös.

Ohjelmointi (myös: koodaaminen)

Ohjelmointi tarkoittaa tietokoneelle tai vastaavalle laitteelle jollakin tavalla, tyypillisesti kirjoittamalla, annettavia toimintaohjeita. Tietokoneen suoritin ymmärtää suoraan vain ohjeita, jotka on kirjoitettu konekielellä eli koodattu.

Oppimispeleli

Oppimispeleli on suunniteltu opettamaan tiettyä tietoa tai taitoa. Oppimispeleliä voidaan käyttää sekä koulussa että kotona ja niiden keskeinen tarkoitus on tukea opetusta. Oppimispeleissä opittava sisältö on sisällytetty itse peliin eli taitoa opitaan pelaamalla.

Pelillistäminen (engl. gamification)

Pelillistämällä on monia määritelmiä. Sillä tarkoitetaan pelaamiselle tyypillisten elementtien, kuten kilpailamisen, pisteytyksen ja palkitsemisen soveltamista pelimaailman ulkopuolisissa ympäristöissä (esim. koulutuksessa, markkinoinnissa, työelämässä)

Pelikasvatus

Peleihin ja pelaamisen ilmiöihin liittyvää mediakasvatusta.

Sanataideopetus

Sanataiteen opetus antaa kielestä, kirjoittamisesta ja lukemisesta kiinnostuneille mahdollisuuden kehittää ja syventää kirjallista harrastustaan. Sanataiteen opetuksen tavoitteena on kielellisen ilmaisun ja mielikuvituksen rikastuttaminen. Kirjoittamisen ja kirjallisuudentuntemuksen avulla kehitetään ajattelutaitoja ja eläytymiskykyä, laajennetaan ilmaisuvaroja ja autetaan etsimään persoonallista ilmaisua ja vahvistetaan identiteettiä.

Sosiaalinen media

Sosiaalisella medialla (social media) tarkoitetaan internetin palveluita ja sovelluksia, joissa yhdistyy käyttäjien välinen kommunikaatio ja oma sisällöntuotanto. Sosiaalinen media eroaa perinteisestä joukkoviestinnästä muun muassa siinä, että käyttäjät eivät ole vain vastaanottajia, vaan käyttäjiä ja tuottajia. He voivat kommentoida, tutustua toisiin, merkitä suosikkeja, tuottaa ja jakaa sisältöjä. Erilaisia välineitä on laaja kirjo, kuten audiovisuaalisen aineiston välittäminen (esim. YouTube), ryhmätyösovellukset (esim. Google Docs), sosiaalisuutta korostavat palvelut (esim. Facebook) sekä kollektiiviset tuotanto- ja julkaisu- alustat (esim. wikit kuten Wikipedia).

Sosiaalinen kirjasto

Sosiaalinen kirjasto viittaa kirjastoon yhteisöllisyyttä, sosiaalisuutta ja kohtaamista korostavana tilana ja työmuotona. Sosiaalisessa kirjastotyössä asiakkaat otetaan osaksi kirjastotyön kehittämistä heidän ajatuksiinsa ja ideoitaan kuunnellen. Joskus sosiaalisen kirjaston käsitteellä viitataan myös teknologiaa ja sosiaalista mediaa hyödyntävänä, erilaisia sovelluksia käyttöön ottavana ja digitaalisia opastavana kirjastona, jossa pyritään helpottamaan ihmisten arkea. Käsitteeseen liittyy myös toimijuus ihmisten yhdenvertaisena kohtajana ja kohtelijana. (Lähde: Hokkanen, Laura (toim.): Sosiaalinen kirjasto)

Taidekasvatus (myös: taidepedagogiikka)

Taidekasvatuksessa opetellaan tuntemaan eri taidemuotoja (esim. kuvataide, sanataide), usein oman tekemisen kautta. Taidekasvatus on monialainen kasvatus- ja opetussuuntaus. Mediakasvatuksessa voi hyödyntää taidekasvatuksen menetelmiä.

Teknologiset taidot

Yksi mediataitojen osa-alueista. Kyky käyttää erilaisia laitteita ja sovelluksia.

Tiedonhankinta

Tiedonhankinnalla tarkoitetaan tiedontarpeesta lähtöisin olevaa toimintaa. Sen tarkoituksena on tunnistaa oleellisia tiedonlähteitä ja kanavia, hakeutua niiden äärelle sekä valita tiettyjä lähteitä hyödynnettäväksi tiedontarpeiden tyydyttämisessä. Tiedonhankinta saa merkityksensä palvellessaan jotakin päämäärää, esimerkiksi opiskelua, suunnittelua, ongelmien ratkaisemista tai vapaa-ajan harrastuksia.

Tiedonhaku (engl. information retrieval) tarkoittaa tiedon esittämisen, tallettamisen ja etsimisen prosesseja, joita tarvitaan, jotta haluttu tieto saadaan hakutehtävän esittäneen ihmisen käyttöön. Viittaa yleensä tietokonevälitteiseen toimintaan (esim. hakukoneella tehty haku). Tiedonhaun onnistumiseen vaikuttaa esimerkiksi oikeiden hakusanojen ja hakukoneen valinta.

Tietoverkko

Tietokoneiden ja niiden välisten tiedonsiirtoyhteyksien muodostama kokonaisuus.

Turvataidot

Yksi mediakasvatuksen osa-alue. Turvataidot tarkoittavat turvallisia ja tarkoituksenmukaisia tapoja käyttää mediaa ja sen palveluita. Turvataitoja tarvitaan, jotta vältetään ongelmilta ja osataan toimia hankalissa tilanteissa esimerkiksi verkossa ja sosiaalisessa mediassa.

TVT

Tieto- ja viestintäteknikka tai tieto- ja viestintäteknologia. Nykyisissä opetussuunnitelmissa puhutaan myös TVT-osaamisesta ja TVT-taidoista. Tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on tärkeä kansalaistaito sekä itsessään että osana monilukutaitoa.

Valemedia

Valemedia on mielipiteisiin perustuvaa tietoa välittävä, hyvän journalistisen tavan vastaisesti toimiva viestintäkanava, jota voidaan käyttää informaatio sodan välineenä.

Valeutinen

Valeutinen on harhautustarkoituksessa tehty väärää tietoa sisältävä teksti tai viesti, joka matkii ulkoisesti journalismia, mutta ei ole sitä. Valeuutisia välitetään joko perinteisten viestimien tai sosiaalisen median kautta.

Verkkolukutaito

Internetin ja muiden tietoverkkojen avulla esitetyn tiedon medialukutaito.

Vertaisviestintä

Verkon ja sosiaalisen median kehittyminen on helpottanut kansalaisten välistä vertaisviestintää. Vertaisviestinnän foorumeita voivat olla esimerkiksi keskustelupalstat ja eri aihepiirien ympärille muodostuneet verkkoyhteisöt.

Vihapuhe

Vihapuheella tarkoitetaan yleensä henkilöön tai ryhmään kohdistuvan vihan lietsomista. Vihapuhetta esiintyy esimerkiksi sosiaalisessa mediassa ja verkon keskustelupalstoilla. Vihapuhetta ovat kaikki ilmaisumuodot, jotka levittävät, lietsovat, edistävät tai oikeuttavat etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismia tai muuta vihaa, joka pohjaa suvaitsemattomuuteen. (Lähde: Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus R 97 29.)

Visuaalinen lukutaito (myös: kuvalukutaito)

Visuaalisessa (kuvallisessa) muodossa esitetyn tiedon ja visuaalisten ilmaisukeinojen lukutaito.

ESIMERKKEJÄ MEDIAKASVATUS- AINEISTON TUOTTAJISTA

Aikakauslehtiin liittyvää materiaalia

Aikakausmedia tuottaa aikakauslehtiin liittyvää mediakasvatusmateriaalia. Sivustolta löytyy lisäksi koululehtikone, kansikuvakone ja sarjiskone, joita voi hyödyntää välineinä mediakasvatustuokioissa. Kirjastojen ja koulujen yhteistyöhön löytyy valmis Tehdään juttu kirjastossa -työpaja, joka on Kirjastopolussa suositeltu 5.-luokkalaisille.

<http://www.aikakauslehdet.fi/oppimateriaalit/>

Elokuvakasvatus

Pääosin kouluille suunnattuja sivustoja, mutta näistä voi saada ideoita kouluyhteistyöhön tai kirjaston omaan toimintaan. Koulukinon sivuilla esim. eri teemoista paketteja, joita voi hyödyntää. Elokuvaviikkoon osallistumista suositellaan Kirjastopolussa kuudennella luokalla.

<http://www.elokuvaviikko.fi/>

<http://elokuvapolku.kavi.fi/>

<http://www.koulukino.fi/oppimateriaalit-ja-elokuvat&sort=teemapaketit>

Mediakasvatuskeskus Metka

Verkossa runsaasti oppimateriaaleja, lisäksi järjestää myös koulutuksia ja Metkan kautta voi tilata työpajoja esim. mediataitoviikolle. Mediataitoviikkoa vietetään helmikuun toisella viikolla.

<http://mediametka.fi/>

Mediakasvatusseura

Mediakasvatusseuran sivustolta löytyy paljon hyödyllistä tietoa. Vuonna 2017 koottiin esim. 100 mediakasvatusideaa, ja aiempiakin materiaaleja löytyy paljon. Järjestää myös koulutuksia ja seminaareja. Etusivulta voi tilata uutiskirjeen.

<http://www.mediakasvatus.fi/materiaalit/>

MEKU

Kansallisen audiovisuaalisen instituutin mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikön eli MEKUN Mediataitokoulun sivustolta löytyy tehtäväpankki. MEKU koordinoi myös Mediataitoviikkoa ja kansallista peliviikkoa. Materiaaleja löytyy sähköisenä ja osa tilattavissa maksutta painettunakin.

<http://www.mediataitokoulu.fi/>

Pelikasvatus

Pelikasvatukseen liittyvää tietoa on koottu pelikasvatus.fi-sivustolle, josta löytyy myös sähköisenä julkaistu Pelikasvattajan käsikirja. Facebookissa lisäksi Pelikasvattajien verkosto -ryhmä.

<http://www.pelikasvatus.fi/>

<http://www.pelikasvatus.fi/index.php/12-luettavaa/18-pelikasvattajan-kaesikirja>

Sanomalehtiin ja journalismiin liittyvää materiaalia

Sanomalehtiin liittyviä mediakasvatusmateriaaleja löytyy Sanomalehtien liiton sivuilta. Järjestää sanomalehtiviikkoa vuosittain helmikuun alussa. Vastuullista journalismia -sisältö esittelee vastuullisen journalismin piirteitä.

<http://sanomalehtiopetuksessa.fi/fi/mediakasvatusmateriaaleja/>

<https://vastuullistajournalismia.fi/>

Sarjakuviin liittyvää materiaalia

Aikakausmedian sivuilta löytyy sarjakuviin liittyvää opetusmateriaalia ja sarjiskone.

<https://sarjiskone.fi/learning>

Tietoa tekijänoikeuksista

Tietoa tekijänoikeuksista ja niihin liittyviä oppimateriaaleja löytyy esimerkiksi tekijänoikeus.fi-sivustolta ja opettajille suunnatulta operight-sivustolta.

Kirjastoalalla toimivilla on monta syytä tuntea tekijänoikeutta ja lainsäädäntöä. Kysy tekijänoikeudesta -palvelu auttaa tekijänoikeuteen liittyvien pulmien ratkaisemisessa tarjoamalla kysymys- ja vastauspalvelun sekä linkejä taustatiedon hankkimiseen.

<https://operight.fi/>

<http://www.tekijanoikeus.fi/>

<http://www.tekijanoikeus.fi/oppimateriaalia-kouluille/>

https://www.kirjastot.fi/tekijanoikeus?language_content_entity=fi

KIRJASTOPOLUN TOIMINNAN ARVIOINTIKYSYMYKSET***TAVOITE****ITSEARVIOINNIN MITTARIT**

Kohderyhmien tasapuolinen tavoittaminen ja tiedotus	<ul style="list-style-type: none"> - Onko kirjaston ja koulun yhteistyölle sovittu selkeät raamit joita noudatetaan? - Onko tiedotus kirjaston mediakasvatuksesta tasapuolista (vai saako ohjelmaa saa vain se opettaja joka ymmärtää kysyä)? - Käyntitilastot - Kuinka moni luokka/ryhmä tulee kutsun saatuaan
Henkilökunnan mediakasvatusosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Täydennyskoulutuksiin osallistuminen (tilastot) - Onko työntekijöiden välillä mentorointia? - Annetaanko riittävästi työaika ja esim. etäpäiviä tuokioihin ja vinkkauksiin valmistautumiseen? - Kuinka hyvin kirjastossa tunnetaan mediakasvatuksen nettimateriaalit? - Onko työntekijöillä hallussa käytössä olevien laitteiden ja sovellusten käyttö?
Mediakasvatustuokioiden kehittäminen	<p>Onko mahdollisuus antaa palautetta</p> <ul style="list-style-type: none"> -tilaisuuden jälkeen? -netissä? -Millaista palautetta on saatu? -Miten palautteeseen on reagoitu?
Resurssit	<ul style="list-style-type: none"> -Onko pedagogista henkilökuntaa riittävästi? -Onko laitteita tarpeeksi, ovatko ne ajanmukaisia? -Keskityttiinkö laitteiden käyttöön vai sisältöihin?
Ohjatun sisällön laatu ja monipuolisuus	<ul style="list-style-type: none"> -Mitkä olivat pedagogiset tavoitteet (oppimistavoitteet), ja kuinka niissä onnistuttiin? -Mihin mediateksteihin tai -välineisiin perehdyttiin? - Mihin monilukutaidon osa-alueeseen sisällöt liittyivät? -Onko huomioitu monipuolisesti aineistoja? (muutakin kuin kirjallisuus, esim. elokuvat, musiikki, pelit)

*Arviointi lukuvuosittain.

Lähde: Varsinais-Suomen kirjastojen mediakasvatussuunnitelma, muokannut ja täydentänyt Aija Ameen

AIKUISTEN MEDIAOPASTUKSEN ARVIOINTIKYSYMYKSET *

TAVOITE

ITSEARVIOINNIN MITTARIT

Kohderyhmien tasapuolinen tavoittaminen ja tiedotus	<ul style="list-style-type: none"> - Missä eri kanavissa on tiedotettu? - Sopivatko nämä kanavat tavoiteltujen kohderyhmän tavoittamiseen? - Ovatko tiedotus ja tapahtumat saavutettavia? (esim. liikuntaesteiset, näkövammaiset) - Tapahtumien ja opastusten käyttilastot
Henkilökunnan mediakasvatusosaaminen	<ul style="list-style-type: none"> - Täydennyskoulutukseen osallistuminen (tilastot) - Onko työntekijöiden välillä mentorointia? - Annetaan riittävästi työaika ja esim. etäpäiviä tuokioihin ja vinkkauksiin valmistautumiseen? - Kuinka hyvin kirjastossa tunnetaan mediakasvatuksen nettimateriaalit? - Onko työntekijöillä hallussa käytössä olevien laitteiden, hakukoneiden ja sovellusten käyttö?
Mediakasvatustuokioiden kehittäminen	<p>Onko mahdollisuus antaa palautetta</p> <ul style="list-style-type: none"> - tilaisuuden jälkeen? - netissä? - Millaista palautetta on saatu? - Miten palautteeseen on reagoitu? - Mistä asioista pyydetään digineuvontaa?
Resurssit	<ul style="list-style-type: none"> - Onko pedagogista henkilökuntaa riittävästi? - Onko laitteita tarpeeksi, ovatko ne ajanmukaisia? - Keskityttiinkö laitteiden käyttöön vai sisältöihin?
Ohjatun sisällön laatu ja monipuolisuus	<ul style="list-style-type: none"> - Mitkä olivat tapahtuman tai työpajan tavoitteet ja kuinka niissä onnistuttiin? - Mihin mediateksteihin tai -välineisiin perehdyttiin? - Mihin monilukutaidon osa-alueeseen sisällöt liittyivät? - Onko huomioitu monipuolisesti aineistoja? (muutakin kuin kirjallisuus, esim. elokuvat, musiikki, pelit)

*Arviointi vuosittain.

Lähde: Varsinais-Suomen kirjastojen mediakasvatussuunnitelma, muokannut ja täydentänyt Aija Ameen

